



Tanja Forsell och Rebecka Heijel

Socionomprogrammet med inriktning mot etik och livsåskådning 210 hp

Ersta Sköndal högskola, Institutionen för socialt arbete

Vetenskapsteori och vetenskapliga metoder med examensarbete, 20 hp, SEL 62,  
2011

Handledare: Johan Gärde

Examinator: Pelle Åberg

**"När kommer mamma? Jag vill gå hem"**

**En studie om hur barns välbefinnande påverkas av tiden de spenderar på  
förskola**

**"When will mommy be here? I want to go home."**

**A study of how spending time at pre-school affects the wellbeing of children**

## Sammanfattning

Människors välbefinnande påverkas till stor del av relationer, främst de nära relationerna och av de miljöer de vistas i. För barn innebär det att relationen till föräldrar, förskolepersonal och vänner samt hem- och förskolemiljön är det som främst påverkar deras välbefinnande, eftersom den största delen av deras liv vanligtvis utspelar sig bland dessa personer och miljöer. Det har visat sig att svenska barns psykiska välbefinnande har försämrats och att det till en viss del kan bero på att barn inte får den tid de behöver från sina föräldrar. I tidigare undersökningar har vi funnit att både barn och föräldrar önskar mer tid tillsammans. Samtidigt börjar i regel svenska barn i förskolan redan mellan ett och två års ålder, en ålder som enligt anknytningsteorin är känslig i utvecklingssynpunkt. Enligt Skolverket är allt fler barn inskrivna i den svenska förskolan och de tillbringar också fler antal timmar där. Vi har därför undersökt om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande. För att få ett så nära barnperspektiv som möjligt har vi gjort detta genom att intervjua sex förskolepedagoger i olika stadsdelar av Stockholm.

Den empiri vi funnit under vår undersökning visar att barns välbefinnande påverkas av antalet timmar de spenderar på förskolan. För barn som tillbringar långa dagar, kan konsekvensen bli att deras relationer till pedagoger och vänner stärks medan relationen till föräldrarna kan bli lidande. Barn som går långa dagar tenderar också att vara tröttare. Barn som går oregelbundna tider och dagar på förskolan riskerar istället att hamna utanför kamratgruppen. Det kan för dessa barn och de barn som går kortare dagar också innebära att det tar längre tid att bygga upp en tillit till personalen.

Vi har även funnit att barn idag är mer stressade, vilket bland annat är ett resultat av större barngrupper, höga ljudnivåer, förskolans kvalité, fritidsaktiviteter och föräldrars stress. Dessa faktorer påverkar också barnens välbefinnande.

Hur välbefinnandet ser ut under barndomen, påverkar individens fortsatta liv. Vi har i vår uppsats undersökt ett område som vi tror kan påverka barnens välbefinnande. Då vår uppsats är begränsad på många olika sätt, anser vi att det därför är mycket viktigt att forska vidare på varför barns psykiska ohälsa har ökat i Sverige.

**Nyckelord:** *barn, föräldrar, förskola, förskolepedagoger, välbefinnande och relationer*  
**Keywords:** *children, parents, pre-school, early childhood educators and relations*

# Innehållsförteckning

Innehållsförteckning .....	1
Förord .....	3
1. Inledning.....	5
1.1 Problemformulering .....	6
1.2 Syfte .....	7
1.3 Frågeställningar .....	7
1.4 Förförståelse .....	7
1.5 Koppling till socialt arbete .....	8
1.6 Begrepp: förskola – pedagog – välbefinnande - barnets bästa - föräldrar.....	9
1.7 Bakgrund .....	10
1.7.1 Relationer .....	10
1.7.2 Samhällstendenser .....	10
1.7.3 Arbetsliv och jämställdhet.....	11
1.7.4 Föräldrar .....	12
1.7.5 Barn .....	13
1.7.6 Förskola .....	13
2. Metod .....	14
2.1 Val av metod .....	14
2.2 Urval.....	14
2.3 Intervjuer .....	16
2.4 Metodkritik.....	16
2.5 Bearbetning av materialet.....	17
2.6 Litteratursökning .....	18
2.7 Reliabilitet och validitet .....	19
2.8 Etiska överväganden .....	20
2.9 Ansvarsfördelning .....	22
3. Tidigare forskning .....	22
3.1 Barnomsorg och obekväma arbetstider .....	22
3.2 Föräldrastöd.....	24
3.3 Föräldrar och arbete .....	25
3.4 Anknnytning och stress .....	25
3.5 Barnomsorg, stress och mental hälsa .....	27
4. Teoretiska perspektiv .....	27
4.1 Bowlbys anknnytningsteori.....	28
4.2 Bronfenbrenner.....	31
4.3 Sammanfattning av teorier .....	31
5. Beskrivning av undersökningsgrupperna .....	32
5.1 Kungsholmen .....	32
5.2 Enskede - Årsta - Vantör .....	32
5.3 Hässelby – Vällingby .....	33
6. Resultat.....	33
6.1 Tema 1: Tid och välbefinnande.....	34
6.1.1 Förskola och tid .....	34
6.1.2 Relationen mellan tiden barn spenderar på förskolan och deras välbefinnande .....	34
6.1.3 Barn som tillbringar långa dagar på förskolan och deras välbefinnande .....	37
6.1.4 Barn som tillbringar korta, oregelbundna eller färre dagar på förskolan och deras välbefinnande .....	38
6.2 Tema 2: Tid och relationer .....	39
6.2.1 Tid och relationer till vännerna .....	39

6.2.2 Tid och relationer till pedagogerna .....	40
6.2.3 Tid och relationer till föräldrarna .....	41
6.3 Avslutande ord under insamlat material.....	43
7. Analys.....	43
7.1 Barns välbefinnande .....	43
7.2 Relationer .....	44
7.3 Relationer till pedagogerna .....	44
7.4 Reaktionen .....	46
7.5 Relationen till föräldrarna .....	46
7.6 Stress .....	48
7.7 Kamratrelationerna och leken .....	49
7.8 Avslutande ord om analysen .....	49
8. Slutsatser .....	50
9. Diskussion .....	51
10. Reflektioner .....	53
11. Vidare forskning.....	56
12. Avslutande ord .....	57
Referenslista .....	58
Lagrum .....	59
Elektroniska källor .....	59
Bilaga 1. ....	60
Bilaga 2. ....	61
Bilaga 3. ....	62

## **Förord**

Vi vill rikta ett stort och varmt tack till de pedagoger som gjort denna studie möjlig. Vi uppskattar att ni tog er tid för att träffa oss och delade med er av era erfarenheter.

Vi vill även tacka vår handledare Johan Gärde för hans engagemang, ifrågasättande, tips och vägledning, samt våra kamrathandledare Lena Hjalmarsson och Michael Weber för deras funderingar och råd.

Ett särskilt tack till våra familjer och vänner för att ni ”stått ut” med oss under dessa månader och givit ert stöd.

Avslutningsvis vill vi tacka varandra för ett gott samarbete.

Stockholm, Maj 2011

Tanja Forsell och Rebecka Heijel

*Den mänskliga kraft som används till att producera materiella varor räknas som ett plus i alla våra ekonomiska index. Den mänskliga kraft som ägnas åt att producera lyckliga, friska och självständiga barn i egna hem räknas inte alls. (John Bowlby, 1994, s. 18)*

## 1. Inledning

Enligt SoU rapport 2008:131, *Föräldrastöd – en vinst för alla*, påverkas barns psykiska hälsa till stor del av det stöd de får från föräldrarna, samtidigt som svenska barn i jämförelse med barn i andra OECD-länder har föräldrar som tillbringar mindre tid till att prata med sina barn. Om ett barn inte upplever att det kan prata med sin förälder om eventuella problem, har det visat sig att det i sin tur kan leda till större psykisk ohälsa bland de barnen (SoU 2008:131, s. 48-49). Enligt SoU rapport 2008:131, ökar svenska barns psykiska ohälsa med allt mer oro och ångest, vilket också syns på det antal barn som söker sig till barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Barns välmående och utveckling är följaktligen till stor del beroende av hur relationen till föräldrarna ser ut (BRIS, 2011, s. 43; SoU 2008:131 s. 48-49). Men barns psykiska hälsa påverkas även av miljön utanför familjen, där skola och förskola är de miljöer där barnen visats mest utan sina föräldrar (Broberg, Almqvist & Tjus, 2003, s. 74-75). Hur barn och ungdomars psykiska hälsa påverkas av samhällets generella insatser, bland annat förskola och skola, är ett område som det krävs mer forskning och kunskap om. Det skriver Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen och Skolverket i sin rapport, *Tänk långsiktigt! En samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa*. De skriver att detta är viktigt eftersom de generella insatserna till stor del påverkar barn och ungas uppväxtmiljö, som i sin tur påverkar deras psykiska hälsa (Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen & Skolverket, 2004, s. 8).

Vårt samhälle är numera mer komplicerat och fyllt av motsägelsefulla krav (SoU 2008:131, s.13). Människor förväntas leva ett socialt liv, utveckla sig själva, ha ett vackert hem, arbeta heltid samtidigt som man ska hinna med att vara en felfri partner. Har du dessutom barn, förväntas du vara den perfekta föräldern (a. a.).

Sverige är ett välfärdssamhälle vilket innebär att Svenska medborgare ska ha ett socialt skyddsnät som kommuner och myndigheter ansvarar för (Socialtjänstlagen (SoL) 2:2). För att föräldrar ska kunna klara av alla de krav som förväntas av dem är samhället skyldigt att ge dem olika former av stöd, till exempel barnomsorg (Skollag 2a:1-2). I barnkonventionen (Utrikesdepartementet, 2006, s. 11-12) framgår det att familjer bör få tillräckligt skydd och bistånd så att familjen har möjlighet att ta sitt samhällsansvar. Utgångspunkten för det stöd som samhället erbjuder föräldrar, bör vara att föräldrar älskar och vill sina barn det allra bästa (SoU 2008:131, s. 13). Den service som barnomsorgen erbjuder föräldrar med barn i förskoleåldern, ska både bidra med utbildning och sociala förmågor till de barn som deltar, men även bidra till att föräldrarna både kan arbeta och leva ett familjeliv (Moss, 2009 s. 68). Att människor vill och framför allt behöver arbeta är det ingen tvekan om. Men att föräldrar

behöver arbeta mer tid än vad de flesta redan gör idag eller obekväma arbetstider är ibland ett eget val. En fundering är om detta är det bästa för deras barn eller är det enbart bäst för föräldrarnas egen individualistiska utveckling.

Antalet inskrivna barn i förskola har ökat från 66 procent år 2000, till 83 procent år 2010 (Internet 1, Skolverket, 2011). Samtidigt tillbringar barnen allt längre tid inom förskolan. Det här skriver Skolverket i ett pressmeddelande den 30 Mars 2011 (Internet 2, Skolverket, 2011). Av samma skrivelse framgår att antalet stora barngrupper (21 eller fler barn) inom förskolan har ökat, från 15 procent år 2003 till 18 procent 2010. Även stora småbarnsgrupper (17 barn eller fler) har ökat med en tredjedel sedan 2003 till 2010 (a. a.). Pedagogerna som arbetar med barnen hade under 1980-talet i genomsnitt ansvar för drygt fyra barn, något som har ökat till år 2010 då varje personal ansvarade för 5,4 barn (Internet 1, Skolverket, 2011).

Den andra mars 2011 gav fackförbundet Kommunal ut en rapport som bland annat ställer krav om att barnomsorgen måste utöka sina öppettider. Detta för att tillfredsställa föräldrars behov av att kunna arbeta heltid, oregelbundet och/eller obekväma arbetstider, samt för att bidra till ett mer jämlikt samhälle (Lorentzi, 2011). Om föräldrar ska arbeta mer kan det innebära att barnen behöver vara längre tid inom barnomsorgen vilket kan leda till mindre tid för dem med sina föräldrar som i sin tur kan leda till en sämre relation mellan barn och förälder. Bowlby skriver att små barn behöver enorma mängder tid och uppmärksamhet från personer som barnet knutit an till, i första hand föräldrarna, för att kunna utvecklas till vuxna individer med emotionell stabilitet och social kompetens (Bowlby, 2007, s. 308). Samtidigt ser han att föräldrar försöker hitta en balans mellan att ge sina barn just tillräckligt med tid och med att arbeta i den utsträckning som krävs för familjens försörjning (Bowlby, 2007, s. 308).

## **1.1 Problemformulering**

Det pågår en debatt i Sverige, men även i andra västländer, om huruvida förskolan och tiden barn spenderar på förskola är bra för dem eller inte. Förenklat menar en del att förskolan är något positivt för barn och deras utveckling och det finns studier som visar att barns risker för att utveckla beteendeproblem minskar, samt att den kognitiva utvecklingen främjas för de barn som vistas inom barnomsorgen. Andra menar att barn inte mår bra av att vara från sina föräldrar flera timmar varje arbetsdag och det finns studier som visar att barns anknytning till föräldrarna kan störas när de tillbringar dagarna från varandra, med risker för sociala problem som följd. I en övervägande del av den forskning som vi tagit del av är det de vuxnas



perspektiv som framhävs medan barnens ofta saknas. Vi vill därför ta reda på hur barn påverkas av tiden de spenderar på förskolan, men så nära ett barnperspektiv som möjligt.

## **1.2 Syfte**

Syftet är att undersöka och beskriva om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter.

## **1.3 Frågeställningar**

- Finns en relation mellan tiden barn tillbringar på förskolan och deras välbefinnande?
- Påverkar tiden på förskolan barns relationer till föräldrar, förskolpersonal och vänner på förskolan?

Men innan vi började söka efter svaren på dessa frågor fick vi börja hos oss själva. Vilka förkunskaper fanns hos oss och på vilka sätt kunde de påverka oss och vårt fortsatta uppsatsarbete?

## **1.4 Förförståelse**

Förförståelse är enligt Thurén (2007, s. 58) detsamma som förkunskap. Våra funderingar kring barns tid inom barnomsorgen grundas till stor del på den diskussion som i dagens Sverige förs i det offentliga samtalet. Vi har tagit del av en del av dessa diskussioner under de senaste åren och det har lett till att tankar har väckts hos oss båda och vi beslutade oss för att vi ville skriva vår c-uppsats om något inom ämnet. Det som fått oss att reagera när det gäller diskussionerna är att det främst är de vuxnas åsikter som kommer fram och att barnen och deras perspektiv inte uppmärksammas i samma utsträckning. Trots att det ändå är barnen det handlar om och det är de som påverkas mest av tiden inom barnomsorg. På vilket sätt de påverkas, och om det är positivt eller negativt, är däremot något som vi undrat över och därför ville studera i vår uppsats. Vår tanke är att barn påverkas av antalet timmar de spenderar inom barnomsorgen och hur mycket de är från sina föräldrar. Det är självklart att föräldrar ska arbeta, men vi tror inte att barn är immuna mot hur mycket föräldrar arbetar. Vi anser och forskning och lagar pekar på att barn behöver mycket uppmärksamhet och trygga anknytningar och därmed tid. Barns utveckling är en sak och samhällets krav på att föräldrar ska arbeta är en annan. Men när de båda krockar är det enligt vår förförståelse till stor del barnen som får betala.

Vi studerar till socionomer och har under utbildningen läst sociologi, hur människor påverkas av sin omgivning och de normer som råder, anknytningsteori, om hur barn behöver tryggt samspel med de personer som finns i dess närhet och systemteori, där barnets olika

miljöer samspelar. Vi har båda också sedan tidigare varit intresserade av frågor som handlar om föräldrars svårigheter att få en balans i vardagen mellan arbete, hemarbete, fritid och föräldraskap. Dessa motsägelsefulla krav har vi båda upplevt i vår omgivning och en av oss upplever dem i sitt eget föräldraskap till två barn under sju år.

Vi har också personer i vår omgivning som upplever att de står med en fot under arbetsmarknadens och samhällets outtalade krav och med en fot i sitt föräldraskap och hur de upplever att de inte har den tid de skulle önska för sina barn. Många av dem har upplevt att de dessutom måste börja arbeta mycket, redan direkt efter inskolningen och att denna inskolning är alldeles för kort. En del föräldrar i våra bekantskapskretsar brottas med dåligt samvete för att barnen har långa dagar på förskola. Detta dåliga samvete försöker en del av dem sedan döva genom att köpa dyra saker till barnen, åka på resor tillsammans, vilket befäster vikten för dem att arbeta. En av oss brottas också själv med den här dubbelheten mellan att tillbringa den tid hon vill och anser att hennes barn behöver och mellan de krav hon upplever från sig själv och från omgivningen när det gäller arbete och studier.

Den andre av oss har själv, som barn, varit mycket inom barnomsorg. Hennes egen mamma och syster, samt två nära vänner arbetar dessutom eller har arbetat inom förskola. Det har också påverkat hennes förförståelse då de ofta berättat om barn som ”glömts” bort av sina föräldrar, eller att de upplever att barn anknyter till dem på ett sätt som de egentligen skulle ha gjort till sina föräldrar, eller att föräldrar hellre går och fikar med vänner än att hämta sitt barn tidigare från förskola. Hon har även arbetat med barn, från förorter till Stockholm, en dag i veckan under några år. Hon hade då kollegor som ibland gjorde hembesök hos dessa barn och sedan kom tillbaka förtvivlade då de hittade femåringar som var ensamma hemma, sjuåringar som skötte hemmets matinköp eller elvaåringar som tog hand om sina syskon, då föräldrarna arbetade dubbla skift. Hon har även själv arbetat som Au Pair och fick då se hur mammor hellre låter barnflickan sköta barnen efter förskola och skola än att själv umgås med dem, trots att de var hemmafruar.

Med vår förförståelse i bagaget vill vi ändå försöka ge en generell bild av arbetsliv och jämställdhet, föräldrar, barn och barnomsorg för att illustrera eventuella bakgrunder och förutsättningar som kan påverka barn och barns tid inom barnomsorgen.

## **1.5 Koppling till socialt arbete**

Socionomer arbetar med olika former av socialt arbete som berör människor och deras sociala problem. Psykisk ohälsa bland barn och ungdomar är ett område inom det sociala arbetet där socionomer kan vara verksamma. Det kan handla om selektiva insatser inom socialtjänsten

och barn- och ungdomspsykiatri (Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen & Skolverket, 2004, s. 7). Men arbetet kring barn och ungdomars psykiska hälsa kan också ske i form av mer förebyggande eller generella insatser inom områden som ungdomsmottagningar, skolhälsovård, skolor och förskolor (a. a.).

Hur barn och ungdomar mår och hur deras psykiska hälsa ser ut, beror på deras egenskaper som individer, men även på hur uppväxtmiljön fungerar (a. a.). Förskola och skola är de miljöer där barn tillbringar en stor del av sin tid och utan sina föräldrar (Broberg et al., 2003, s. 74-75). Dessa områden kan fungera förebyggande när det gäller barns och ungdomars psykiska hälsa beroende på hur deras resurser ser ut och hur de är organiserade. På så vis kan dessa generella insatser som skola och förskola, ha betydelse för om ett barn eller en ungdom kan komma att behöva stöd i form av selektiva insatser senare i livet (Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen & Skolverket, 2004, s. 7). Exempelvis finns en trolig parallell mellan ökningen av antalet barn som sökte sig till barn- och ungdomspsykiatri under 1990-talet och de nedskärningar som samtidigt ägde rum inom förskolan och skolan (a. a.).

Vi tittar i vår uppsats på om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande. Vi ser att ämnet är relevant även ur socionomers perspektiv eftersom barnens tid på förskolan, tillsammans med andra faktorer, kan bidra till att påverka om barnen under sin uppväxt kommer drabbas av psykisk ohälsa och då kan behöva stöd i tillvaron.

### **1.6 Begrepp: förskola – pedagog – välbefinnande - barnets bästa - föräldrar**

Syftet med vår uppsats är att undersöka och beskriva om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter. Med *förskola* menar vi en omsorgs- och pedagogisk gruppverksamhet som tar dagligt ansvar för barn från ett år fram till skolstarten. Förskolan ska, förutom att hjälpa familjerna i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande, vara organiserad så att föräldrar kan ha möjlighet att förvärvsarbeta eller studera (Internet 3, Skolverket, 2010). På förskolor arbetar det personal med olika bakgrunder. Vi har valt att intervjua personal som är utbildad till någon form av *pedagog*, antingen barnskötare eller förskolelärare.

Vi skriver även om barns *välbefinnande*. Med detta menar vi barns mående, både den fysiska och den psykiska hälsan, men även deras utveckling och hur de i överlag har det i vårt samhälle. Vidare menar vi att barns utveckling och mående, välbefinnande, påverkas av omgivningen och relationer, det vill säga i olika sammanhang (Socialstyrelsen, 2006, s. 20).

I artikel 3 i barnkonventionen (Utrikesdepartementet, 2006, s. 11) står den bärande principen som handlar om *barnets bästa*. Den poängterar kortfattat att i alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, så skall barnets bästa komma i främsta rummet. Barnets intresse kan självklart inte alltid komma att väga tyngre än alla andra intressen, men det ska ändå prioriteras och beaktas. Denna artikel i barnkonventionen är främst skriven för att barn ofta glöms bort när det finns många andra som har intresse i samhället och automatiskt hörs vuxnas röst ofta tydligare än barnens. Denna artikel har ratificerats ibland annat föräldrabalken i Sveriges rikes lag (a. a. s. 11-12).

När vi använder begreppet *föräldrar*, syftar vi på dem som är vårdnadshavare för ett barn, vilket oftast är just föräldrarna. Föräldrar är dessutom det begrepp som litteraturen samt våra informanter använder sig av.

## **1.7 Bakgrund**

För att illustrera eventuella bakgrunder och förutsättningar som kan påverka barn och barns tid inom barnomsorgen, vill vi med denna bakgrund försöka ge en generell bild av relationer, samhällstendenser, arbetsliv och jämställdhet, föräldrar, barn och förskola.

### **1.7.1 Relationer**

Varje gång en människa träffar och på något sätt kommunicerar med en annan människa skapas en relation. Relationer påverkar allt en människa gör och hjälper oss att få större förståelse för andra människor men även för oss själva (Lake, 1981, s. 5). En relation där vi delar vårt liv i närhet med människor, som föräldrar, syskon och vänner, kallas en nära relation. En nära relation upplevs som viktig i våra liv och skulle saknas om den försvann (Nilsson, 1995, s.24). I dessa relationer finns ett känslomässigt band och ömsesidigt beroende, som ger livskvalitet och lycka (a. a. s.27). När människor delar livserfarenheter får de mer gemensamma minnen vilket stärker bandet mellan dem (a. a. s. 23). För att utveckla och bevara en relation behövs tid och samspel (a. a. s. 23-24). I relationer får vi stöd under jobbiga skeden i livet, eftersom de fungerar stressreducerande. Stress kan vara negativt för hälsan eftersom bland annat immunförsvaret försvagas. Relationerna påverkar till stor del människors välbefinnande, eftersom närhet, stöd, ömhet och bekräftelse är viktiga för vår hälsa (a. a. s. 27).

### **1.7.2 Samhällstendenser**

Enligt Putnam (2006, s. 199-383) och Rothstein (2003, s. 133) har den svenska medborgaren utvecklats mot en allt mer individualistisk riktning. Rothstein (a.a. s. 130-136) visar detta

genom att peka på att det nordiska engagemanget i olika frivilliga organisationer har ändrat karaktär från de kollektiva folkrörelserna till en organiserad individualism. Människor vill själva forma sin livsstil vilket sker genom en organisering som numera är mer inriktad mot självförverkligande i olika former vilket ökar individens möjligheter att skapa sitt eget sätt att leva (Rothstein, 2003 s. 135-136).

Putnam (2006, s 271-272) påvisar tendenser om att samhället utvecklats mot att bli allt mer individualistiskt. Han menar att personer födda under 60-80 talet är mer individualistiska än sina föräldrar. De är mer självcentrerade, mer materialistiska och ser det personliga som viktigare än det allmänna. Putnam har skrivit en bok som heter ”Den fungerande demokratin” (1993). I denna bok skriver han om hur det sociala kapitalet i ett samhälle är beroende av tilliten mellan individerna. Det bästa och mest effektiva för ett samhälle är om det finns ett högt socialt kapital, det vill säga en hög tillit. Detta leder nämligen till minskade utgifter i form av till exempel tid och pengar.

Putnam utgår från människors frivilliga beteende medan Rothstein (2003) menar och utgår från att institutioner har en stor betydelse för hur samhället ser ut. Det sociala kapitalet och tilliten är viktigt i ett samhälle. Hela det svenska samhället är i stort idag byggt på social tillit, både enligt Putnams (2006) och enligt Rothsteins (2003) teorier. Vi litar på varandra och på institutionerna. Vi litar idag på att förskolor har resurser och ska hjälpa oss att uppfostra våra barn.

Sverige är också ett land, enligt Rothstein (2003, s. 118), där jämställdhet är viktigt. Ingen ska vara mer än någon annan, alla ska ha lika belöning för lika insats och alla ska ha samma tillgång till att arbeta, men dagens samhälle (Putnam, 2006, s. 199-383) är även präglad av stressens tecken. Idag har vi inte samma tid för att umgås med varandra eller våra barn och därmed öka vårt sociala kapital.

### 1.7.3 Arbetsliv och jämställdhet

Enligt Julén Votinius (2007, s. 151-152) är den svenska familjepolitiken i stort väl förankrad bland medborgarna och är på många sätt omsorgsfullt utformad samt ett internationellt föredöme. I Sverige pågår ett arbete för ett mer jämställt samhälle, där kvinnor självklart ska ha samma förutsättningar som män på arbetsmarknaden. Men utvecklingen mot mer jämlikhet i arbetslivet följer en norm om begränsat omsorgsansvar där arbetslivet är anpassat efter de förutsättningar som männen traditionellt haft tillgång till (a. a.). Det handlar om möjligheterna att arbeta heltid, att arbeta övertid och ett arbetsliv utan avbrott och föräldraledigheter. Det här förutsätter i stort, att om du samtidigt är förälder, så måste du ha ett begränsat omsorgsansvar

(a. a.). Männerna är de som till större del förknippats med den här utgångspunkten, medan kvinnorna har förknippats med deltidsarbete och fler avbrott i arbetet, som föräldraledigheter. Det är också kvinnorna som till störst del varit ansvariga för omsorgen av barnen i familjen (a. a.). Andelen kvinnor som arbetar har ökat, och under de senaste 20 åren har antalet mammor som arbetar mer än 35 timmar fördubblats. Andelen pappor som istället har minskat sin arbetstid under samma period är sex procent, vilket innebär att föräldrar tillsammans har ökat sin arbetstid och därmed har mindre tid med sina barn (Kågesson, 2006, s. 24). Då båda föräldrarna i ökad utsträckning befinner sig i arbetslivet med normen om begränsat omsorgsansvar, försvårar det därmed deras möjligheter att förena arbetsliv och familjeliv (Julén Votinius, 2007, s. 152). Kågesson refererar till en undersökning av Riksförsäkringsverket som år 2003 frågade föräldrarna om de anser sig ha en bra balans mellan arbete, studier, tid med barnen, hushållsarbete och fritid. I denna undersökning framkom att det föräldrar ville ha mer av, var tid för barnen/familjen och fritid. Lösningen för en bättre balans ansågs av en majoritet vara bättre ekonomi eller förändring av arbetstiden (Kågesson, 2006, s. 27).

Arbete och jämställdhet, kan med förenklade ord vara en bidragande faktor som påverkar den tid barn tillbringar på förskola, eftersom följderna av fler arbetade timmar inom familjen i sin tur ofta innebär fler timmar inom barnomsorg för barnen.

#### 1.7.4 Föräldrar

Utifrån ett arbetsrättsligt perspektiv är en småbarnsförälder en person som har barn under åtta år, eftersom en förälder har rätt till föräldraledighet fram tills dess. Fram tills det att barnet är tolv år har föräldern rätt att vara hemma för vård av sjukt barn (Julén Votinius, 2007, s. 13-14). Men föräldraskapet upphör givetvis inte vid en viss ålder. Att vara förälder är att ha ett ansvar för en ung människa. Ett ansvar som kräver engagemang, tid och kraft från föräldrarna vilket kan försvåra deras möjligheter att förena arbetsliv och föräldraskap (Julén Votinius, 2007, s. 14). Utöver kraven i arbetslivet, finns även förväntningar och krav som handlar om hur hemmet ser ut, vad du gör på din fritid, hur ditt sociala liv ser ut, och hur du är som partner och förälder (SoU 2008:131, s. 13).

I Sverige finns rättsregler; Jämställdhetslagen och föräldraledighetslagen, som är till för att skydda en arbetstagaras föräldraskap. Föräldraskapet tillåts i teorin gå före arbetslivet. I praktiken har det istället visat sig att barnafödande och föräldraledigheter har en negativ effekt för karriär och löneutveckling (Julén Votinius, 2007, s. 15-16). Det kan därför löna sig

karriärmässigt och lönemässigt för nyblivna föräldrar att göra ett så kort avbrott som möjligt i arbetslivet.

### 1.7.5 Barn

Från ett anknytningsteoretiskt perspektiv anses barn behöva personer att knyta an till (Bowlby, 2007, s. 308). I SoU-rapport 2008:131 (s. 48-49) framgår det att relationen till föräldrarna, som enligt Bowlby oftast är de primära anknytningspersonerna (Bowlby, 1994, s. 19-28, 43-49), påverkar barnens välbefinnande. Det kan vara en riskfaktor för små barn att tillbringa lång tid utan någon anknytningsperson eftersom de utsätts för en stress när de inte har någon att knyta an till, vilket kan leda till förhöjda nivåer av stresshormonet kortisol. Även om detta inte är en riskfaktor som leder till negativa konsekvenser för alla barn, så ökar riskerna för framtida emotionella och sociala problem om andra riskfaktorer läggs till (a. a. s. 316-317). I BRIS-rapport 2011, tas det upp att familjen fungerar som barns viktigaste risk- och skyddsfaktorer. Riskfaktorer inom familjen kan vara missbruk, arbetslöshet och fattigdom. Att föräldrarna har arbete, mår bra, kan betala räkningar och köpa mat fungerar istället som skyddsfaktorer i barnets liv. Om det finns flera riskfaktorer kring ett barn, kan även förskolan fungera som en skyddande faktor, förutsatt att det där finns engagerade vuxna som barnet upplever som trygga (BRIS-rapport, 2011, s. 42-43).

Artiklarna 2, 3, 6 och 12 i konventionen om barns rättigheter, utgör tillsammans ett ramverk av allmänna principer för arbetet med barn (Utrikesdepartementet, 2006, s.10). Av artikel 3 som handlar om barnets bästa, framgår att: *Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.*

### 1.7.6 Förskola

Skollagen (2:a kapitlet) samt läroplanen (Lpfö 98) är vad som styr den Svenska förskolan. Det finns även allmänna råd för kvalitet i förskolan som är utfärdade av skolverket (Internet 4, Skolverket, 2010).

Enligt skolverket är förskolor till för barn från 1 år och fram till skolstarten, men barn kan börja vid olika åldrar och delta under olika långa perioder. Förskolan har en pedagogisk verksamhet som sker i gruppform där lek och utforskande, förenat med skapande och trygghet, har syftet att skapa grunden för ett livslångt lärande (Internet 3, Skolverket, 2010). I gemenskapen med vänner på förskolan skapas relationer som är viktiga för barns utveckling och sociala färdigheter (Von Tetzchner, 2001, s. 526-527).

Förskolan ska fungera som ett familjestöd när det handlar om barnens utveckling och fostrande, men ska också ta ansvar för barn under öppettider som gör det möjligt för föräldrar att arbeta eller studera (Internet 3, Skolverket, 2010). Parallellt med föräldrarnas ökade arbetstider har det skett en utbyggnad av barnomsorgen i Sverige (Kågesson, 2006, s. 19) och förskolan är den mest använda formen av barnomsorg i Sverige.

## **2. Metod**

### **2.1 Val av metod**

Denscombe (2004, s. 39) menar att en explorativ ansats syftar till att beskriva hur saker och ting ligger till snarare än att försöka förklara hur saker och ting borde vara eller kommer att bli. När man utgår från att undersöka det som observerats kallas det deskriptiv ansats (Internet 5, Gunnarsson, 2007). Vår kvalitativa studie har både deskriptiv och explorativ ansats då syftet med uppsatsen är både att undersöka och beskriva om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter.

Vi har läst litteratur och forskningsmaterial, vilket enligt Backman (2008, s. 28) är en nödvändig del för en fortsatt god forskningsprocess. Den viktigaste kunskapskällan för oss blev dock våra intervjuer med pedagoger inom barnomsorgen. Utifrån det insamlade materialet vi fått från litteratur samt från våra egna funderingar påbörjade vi processen att skapa en frågemall att använda under intervjuerna med våra valda informanter.

För att avgränsa oss i vårt arbete valde vi att fokusera på enbart pedagoger med erfarenhet av minst tio år inom barnomsorgen och som arbetar inom Stockholm stad.

För att redovisa vårt resultat så neutralt som möjligt använde vi oss av citat från våra intervjuer, som vi sedan analyserade och diskuterade.

### **2.2 Urval**

När en undersökning görs måste, enligt Jacobsson och Meeuwisse (2008, s. 51), anledningarna till valet av informanter alltid klargöras. I vår uppsats har vi tanken varit att lyfta fram ett barnperspektiv, i en fråga där barn ofta glöms bort. Detta försöker vi närma oss genom att se på barns välbefinnande och hur de påverkas i vårt allt mer kravfyllda samhälle, där föräldrar vill eller helt enkelt måste arbeta mer eller arbeta obekväma arbetstider och där mycket av ansvaret för barns utveckling därmed läggs på barnomsorgen. Efter att ha funderat på hur vi skulle kunna få svar på detta syfte, samt efter mycket diskussion med varandra kom vi fram till att det, förutom genom tidigare forskning och litteratur, bäst skulle nås genom att intervjua de som har utbildning och erfarenhet av att dagligen arbeta med barn. Vi valde att



inte intervju barn, då små barn kan ha svårt att förstå vårt forskningsområde samt kan ha svårt att sätta ord på frågor om detta. Vi anser inte heller att det är etiskt riktigt att gå direkt till barn i dessa frågor. Vi bestämde oss därmed att intervju pedagoger med minst tio år erfarenhet av barnomsorg. Detta då de varit med i utvecklingen av barnomsorgen och kan med hjälp av sin erfarenhet kanske se skillnader genom åren. Vi bestämde oss även för att avgränsa oss till att intervju pedagoger som arbetar inom Stockholms stad, då det både fanns en tidsram och en begränsad ekonomi att hålla oss inom.

När förskolor vi skulle vända oss till skulle väljas, insåg vi att det fanns en djungel att välja på och därmed var ett urval tvunget att göras. Stockholm stad är uppdelat i 14 stadsdelar. Vi ville ha olika former av bostadsområden, innerstad, villaområde och förort, och områden med skillnader i medelinkomst, dock inte rikaste eller fattigaste, samt olika organisationsformer. Detta då vi ville ha en spridning och vi tror att sådana faktorer kan påverka resultatet. Sökmotorn [www.google.com](http://www.google.com) användes som utgångspunkt där vi sökte på SCB/USK medelinkomst och fick 482 träffar. Vi valde den första av dessa träffar och kom så fram till en sida från Statistiska centralbyrån (SCB) och Stockholms Stads Utrednings- och Statistikkontor AB (USK) där medelinkomsten år 2007-2009 för de olika stadsdelarna fanns i ett excel-formulär (Bilaga 1; Internet 6, USK). På denna sida fann vi att stadsdelarna var uppdelade i tre större distrikt, innerstadens stadsdelar, västerorts stadsdelar och söderorts stadsdelar. Här fanns även medelinkomsten för varje stadsdel. Vi bestämde oss för att göra två intervjuer inom varje område och under dessa välja de stadsdelar som låg ungefär i mitten när det gäller medelinkomst av varje distrikt. De stadsdelar som då blev valda är; innerstaden - Kungsholmen, västerort/förort - Hässelby-Vällingby och Söderort/villaområde – Enskede-Årsta-Vantör. När våra stadsdelar hade valts användes återigen sökmotorn [www.google.com](http://www.google.com) där vi sökte på ”Stockholm stad”. Resultatet blev 1 490 000 träffar. Under den första träffen länkade vi oss vidare på ”förskola & skola” vilket i sin tur ledde in på Stockholms stads hemsida. Där länkade vi oss vidare på ”förskola & familjedaghem”, sen ”hitta och jämför förskolor” (Internet 7, Stockholms stad). På denna sida avgränsade vi oss och klickade i de valda stadsdelarna att undersöka under fliken områden. Vi valde även tre olika organisationsformer: kommunalt, fristående/privat och föräldrakooperativt, då vi även här ville få ett bredare perspektiv och som vi trodde kan komma att påverka resultatet. Vi bestämde oss för att genomföra intervjuer på två olika förskolor inom varje stadsdel. Vi avgränsade oss med att ta en kommunal förskola i varje vald stadsdel och sen antingen fristående/privat eller föräldrakooperativ. Sedan länkade vi oss vidare på ”kartor”. Där pekade

vi bara på måfå, slumpmässigt, med pilen på olika platser på kartan och så fick vi de förskolor vi sedan ringde till.

När vi ringde förskolorna presenterade vi oss, vår huvudman och vårt arbete, sedan frågade vi om det fanns någon pedagog på förskolan, med mer än tio års erfarenhet av att arbeta inom barnomsorgen, som skulle ha tid och kunna tänka sig att vara med i vår undersökning genom att vara med i en intervju. Flera ställen inom varje stadsdel fick kontaktas men till slut hade vi två personer inom varje stadsdel som gav sitt samtycke till att delta i en intervju. Med dessa bokades sedan tid och plats efter deras vilja.

### **2.3 Intervjuer**

Vi förberedde oss inför våra intervjuer med att läsa litteratur och forskning samt genom att diskutera fram frågor som vi ansåg skulle kunna leda till svar på vårt syfte. Av dessa frågor gjorde vi sedan en frågemall som vi använde till våra semistrukturerade intervjuer. Det karaktäristiska med denna intervjuform är, enligt Bryman (2009, s. 127), att det finns möjlighet att ändra frågeföljden och att följdfrågor kan ställas. Vi gjorde en intervjuguide där vi först skrev ner alla frågor. Sedan tematiserade vi frågorna i olika kategorier; *konkret fakta, erfarenhet och iakttagelser, relationer, och kommunals krav*. Vi använde oss av frågorna men under intervjuernas gång kom det även upp följdfrågor som vi ställde för att vi skulle vara säkra på att vi fick svar på vårt syfte och frågeställningar.

Vi genomförde fem av sex intervjuer tillsammans medan en intervju utfördes av endast en av oss. Varje intervju tog cirka 30 minuter till en timma och vi träffade varje informant var för sig. Vi träffade de sex informanterna på platser som de själva fick välja för att de skulle känna sig bekväma i situationen. Vi spelade in varje intervju som sedan transkriberades.

Transkriberingen gjordes genom att lyssna på intervjun i slowmotion, samtidigt som det ordagrant skrevs ner. Detta för att säkerställa att varje intervjus direkta ordalydelse dokumenterades. Efter att transkriberingen var klar fick var och en av informanterna erbjudande att läsa igenom sin respektive intervju, vilket tre av dem ville göra. Samtliga sex informanter ville ta del av den färdiga uppsatsen.

### **2.4 Metodkritik**

Enligt Dalen (2008, s. 116) innebär det alltid en risk att använda intervjuer som metod. Detta bland annat eftersom det krävs ett personligt engagemang både av de som genomför intervjun och av informanterna, vilket är både metodens styrka och dess svaghet. Vi anser att det finns styrka i att det krävs en viss förståelse i samtalet, samtidigt som det blir svårt att förbli

opartisk. Enligt Dalen (a. a.) är det inte heller rimligt att eftersträva neutralitet inom kvalitativ forskning eftersom engagemanget överväger svagheter.

Enligt Neuman (2006, s. 404, 411) kan intervjupersonernas uttalanden vara påverkade och färgade av den sociala kontexten och individens erfarenheter. Eftersom det är intervjupersonernas erfarenhet som vi vill nå är detta inte ett problem för vår studie, men vi är medvetna om att personal är angelägna om att deras arbetsplats inte ska upplevas negativ eller på annat sätt hamna i dålig dager. Vi tror även att både vi och informanterna påverkas av att uppsatsens ämne är aktuellt och ingen vill uppfattas som politiskt inkorrekt eller motsträvig mot ett mer jämställt samhälle. Det kan ha lett till en, från vår sida, försiktighet i formuleringen av frågorna men även en försiktighet i informanternas svar.

Vid den inledande kontakten med några av förskolorna talade vi först med förskolechefer och bad dem om tillåtelse att intervjua en pedagog på dennes förskola som motsvarade vårt urval. Cheferna hänvisade oss på så vis till den person vi sedan intervjuade. Vi är medvetna om att det för dessa personer kan ha varit svårt att tacka nej till ett deltagande. Vi är även medvetna om att annan personal på förskolan kanske vet vem från deras förskola som skulle delta i undersökningen, då informanterna kontaktades på sin arbetsplats. Vi har informerat informanterna om att deras identitet inte ska kunna röjas av utomstående. Vi är dock medvetna om att detta kunnat påverka informanternas svar då de inte vill tala illa om sitt yrke, arbetsplats, föräldrar, barn eller annat.

Våra intervjuer fokuserade på barn och det vi vill nå med vår uppsats är att försöka få ett så nära barnperspektiv som möjligt i en fråga som annars oftast fokuserar de vuxnas behov, åsikter och vilja. Samtidigt var alla våra informanter själva föräldrar och tog under respektive intervju upp dilemmat om att föräldrar måste arbeta för att kunna försörja familjen, samt rätten för föräldrar att arbeta. Vi tror att deras svar kan ha påverkats av dilemmat mellan sitt eget föräldraskap och sin professionella roll.

Trots denna kritik tror vi att metodens styrkor övervägt dess svagheter och vi anser att vårt insamlade material håller en hög kvalitet och att det kan användas för att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar.

## **2.5 Bearbetning av materialet**

När transkriberingen av intervjuerna var färdig påbörjade vi resultat- och analysarbetet. Det första vi gjorde var att skriva ner var för sig vad vi upptäckt eller reagerat på under vårt materialinsamlade. Sedan jämförde vi våra svar med varandra samt intervjuerna och sammanställde dem. Vi såg att de olika punkterna hörde ihop på olika sätt och kunde buntas

ihop till två olika teman, *tid och välbefinnande* och *tid och relationer*. Vi skrev sedan ut alla transkriberade intervjuer. Vi klippte upp dem och sorterade svaren och delade upp dem under dessa olika teman. För att strukturera svaren och säkerställa att vi besvarade våra frågeställningar gjorde vi sedan underrubriker under dessa teman. När vi tyckte att vi fått en bra struktur på våra svar jämförde och analyserade vi sedan all den information vi fått genom intervjuerna med varandra, men även med den information vi funnit i litteratur och tidigare forskning, samt med våra valda teoretiska perspektiv. Detta för att kunna dra slutsatser och sedan föra en diskussion utifrån våra resultat.

## 2.6 Litteratursökning

För att få en bakgrund till uppsatsens ämne har vi tittat på faktorer som kan påverka barn och barns tid inom förskolan. Exempelvis arbetsliv, jämställdhet, föräldrar, barn, barnomsorg och relationer.

Vi inledde vår litteratursökning på Ersta Sköndals högskolebibliotek. Via bibliotekets hemsida använde vi oss av referensdatabasen Academic Search Premier. Vi sökte på sökord som exempelvis "Parenthood and child perspective\*". Vi begränsade resultaten till att omfatta endast vetenskapligt granskade artiklar från vetenskapliga tidskrifter publicerade mellan åren 1990-2011 som presenterades i sin helhet. På sökfrasen "long days in daycare", valde vi träff fyra av sex, *Babies and toddlers in nonparental daycare* av Richard Bowlby år 2007. Artikeln handlar om barns behov av anknytningspersoner. På sökfrasen "working parents and childrens needs\*", valde vi träff 39 av 401, *Juggling acts: How parents working non-standard hours arrange care for their pre-school children*, av Janine Moss år 2009. Artikeln handlar om föräldrars svårigheter att arrangera barnomsorg om föräldrarna arbetar utöver de "normala" arbetstiderna. På ytterligare ett sökord, "attachment", valde vi träff fyra av tio, *Daycare Attendance, Stress, and Mental Health*, av Geoffroy, Cote, Parent & Seguin, från år 2006, som tar upp debatten om huruvida barns psykiska hälsa påverkas av den barnomsorg de vistas i eller inte.

Via sökmotorn Libris använde vi oss av sökordet "barnomsorg tid" och fann på så vis boken *Tid för barn?* som handlar om hur barns behov ska kunna tillgodoses utan att kampen för jämställdhet mellan män och kvinnor försvagas. Boken är skriven av Per Kågesson år 2006. Via samma sökmotor, men med sökorden "barnomsorg föräldrar", fann vi avhandlingen *Föräldrar i arbete, en könskritisk undersökning av småbarnsföräldrars arbetsrättsliga ställning* av Jenny Julén Votinius, utkommen 2007, som bland annat behandlar föräldraskap, arbetsliv, lagar, jämställdhet, och barns behov.

Vi har också sökt litteratur via kommunala bibliotek och internetsidor hos BRIS, Regeringen och Skolverket. På Regeringens hemsida kom vi via sökordet "Föräldraskap" fram till rapporten *Föräldrastöd - en vinst för alla*, SoU 2008:131, som behandlar hur samhället kan stötta föräldrar i deras föräldraskap. Via BRIS fick vi tillgång till *BRIS-rapporten 2011* och via Skolverket kunde vi ta del av olika sorters information som rör förskolor. När vi på Skolverkets hemsida sökte på "psykisk ohälsa" blev den första träffen rapporten *Tänk långsiktigt! En samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa*, utgiven av Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen & Skolverket, 2004. I rapporten tar de upp barn och ungas psykiska hälsa i relation till generella insatser ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Vi sökte även statistik på Skolverkets hemsida. Under rubriken statistik och analys valde vi förskola för att sedan titta på "efterfrågade mått". Där fann vi statistik över antal inskrivna barn i förskolan under åren 1975 till 2010. Vi var också kontakt med Ulrika Lorentzi, vars rapport *Alla andra hämtar tidigt* (2011) fungerat som en inspirationskälla till uppsatsens inriktning.

## **2.7 Reliabilitet och validitet**

Reliabiliteten i en studie handlar om dess tillförlitlighet, det vill säga att mätningarna är korrekt gjorda och om resultatet skulle bli detsamma om denna undersökning skulle göras igen (Bryman, 2009, s. 86; Thurén, 2007, s. 26). Vi har i denna uppsats varit noggranna med att skriva allt som gjorts och hur vi gjort detta, så att om någon vill replikera undersökningen så skulle det troligen vara möjligt. Vi är dock medvetna om att en social kontext inte går att frysa. På grund av tidsbrist och begränsat urval, har enbart sex intervjuer genomförts och vi inser att informanterna inte kan representera alla pedagoger i Stockholm och deras erfarenheter. Uppsatsen bygger på pedagogers tolkning av barnens välbefinnande och inte på barns egna upplevelser: Vi tror dock att den information vi fått från våra informanter ger oss en bild av hur verkligheten är och att den är tillförlitlig och användbar för att ge oss svar på vårt syfte, eftersom pedagogerna är utbildade och arbetar nära barnen dagligen samt arbetar med att se barnens behov.

När vi hade samlat in allt material fördes en diskussion om våra teman och vi kom gemensamt fram till hur det vi hört, sett och läst, skulle tolkas samt hur vi skulle använda oss av det i vår analyserande del. Detta menar Bryman (2009, s. 257) ökar den interna reliabiliteten.

Validitet innebär att man har undersökt det man hade avsikt att undersöka (Thurén, 2007, s. 26). Syftet med vår uppsats var att undersöka och beskriva om antalet timmar på förskolan

har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter. Detta syfte har under hela arbetets gång varit i våra tankar och vi har varit noggranna med att hålla oss till ämnet och dess ramar. Vi kom gemensamt fram till att intervjuer med pedagoger skulle vara den metod som bäst kunde ge oss det material som behövdes för att kunna besvara vårt syfte. Vi har sedan, i analysdelen, analyserat vår empiri och jämfört med de teoretiska referensramar, vilket är något Bryman (2009, s 257) menar ökar den interna validiteten. Vi har varit noggranna med att försöka hålla oss så neutrala som möjligt och inte låta vår förförståelse påverka våra analyser av materialet. Även detta ökar vår interna validitet (a. a.).

Bryman (a. a. s. 258) skriver vidare att ett problem för kvalitativa undersökningar är den externa validiteten, som handlar om generaliserbarheten för en studie. Detta då det finns en tendens bland forskare att använda sig av ett begränsat urval och fallstudier, vilket också blir fallet med vår studie. Vidare menar Bryman (a. a. s. 257) att den interna validiteten är hög om det finns en bra överensstämmelse mellan de iakttagelser och de teoretiska idéer som forskaren använder och utvecklar i en studie, vilket vi uppfattar att det finns.

## **2.8 Etiska överväganden**

Vi har byggt vår studie på att samla in fakta genom litteratur och Internet, men även genom att intervjua personer som arbetat minst tio år inom barnomsorgen i Stockholmsområdet.

När vi bestämde oss för att använda intervjupersoner i vår studie tog vi upp vårt forskningsprojekt på handledning för godkännande (Forsman, 1997, s. 72). Under hela vår forskning har vi sedan varit noggranna med att följa de regler och riktlinjer för forskning som vi funnit på CODEX hemsida (Internet 8, CODEX, 2011), samt de forskningsetiska principerna; Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Inledningsvis kontaktade vi förskolor för att informera om syftet med vår undersökning samt för att be om namn på personal som arbetat minst tio år inom barnomsorgen och som skulle kunna vara med i vår studie. Sedan pratade vi med fem av sex blivande informanter på telefon, den sjätte talade vi med först vid intervjutillfället. Vid dessa tillfällen upprepade vi återigen vårt syfte med studien, gav övrig information, svarade på eventuella frågor och frågade till slut om personen ville ge sitt samtycke till att delta i studien. När sedan intervjutillfällena infann sig informerade vi återigen intervjupersonerna om vad det generella syftet med uppsatsen och studien var och att det de berättar inte kommer att användas till något annat än till forskning. Vi bad även en gång om var och ens samtycke för att bekräfta att deras deltagande var frivilligt.

Vi har alltså varit noggranna med att ge deltagarna i studien en ärlig bild om vår forskning och vårt syfte med den. Vi var tydliga med att deltagandet i studien och intervjun var helt frivilligt och att intervjupersonerna kunde avbryta när som helst. Vi var noggranna med att få samtycke från var och en av de som deltar i just vår studie och detta samtycke har dokumenterats (Forsman, 1997, s.75-78, Internet 8, CODEX, 2011). Intervjupersonerna fick även tillfälle att höra av sig efter intervjun om de kom på något i efterhand, samt erbjudande att läsa deras respektive transkriberade intervju och därefter kommentera denna, vilket tre informanter önskade.

Intervjupersonerna fick information om att alla deltagare i studien kommer att avidentifieras i uppsatsen och att all information som kan röja deras egentliga identitet kommer att tas bort och bevaras på ställe där den inte kan komma åt av obehöriga (Forsman, 1997, s. 75-78; Internet 8, CODEX, 2011).

Vid val av intervjupersoner valde vi medvetet att inte kontakta personer som vi känner eller på annat sätt har relation till. Detta då vi inte vill sätta människor i en obehaglig situation eller där de inte vågar vara ärliga i sina svar och därmed utsätta vår forskning för minskad trovärdighet. Istället valde vi att kontakta förskolor som i sin tur hjälpte oss att få en kontakt med lämpliga personer att intervjua (Forsman, 1997, s. 75).

När vi redovisat vårt material har vi bland annat använt oss av citat från våra intervjuer. Eftersom intervjupersonernas chefer och arbetskamrater vet om deras deltagande och eventuellt kommer att läsa arbetet, har vi i själva arbetet valt att inte redovisa vilken intervjuperson som sagt vilket citat. Detta för att behålla en så stor avidentifiering som möjligt och därmed inte vill avslöja vilken syn och erfarenhet som hör ihop med vilken informant. Vid konstruktionen av intervjufrågorna försökte vi ständigt tänka på att inte ställa sådana frågor som kunde upplevas kränkande eller som på annat sätt kunde göra skada för dem vi intervjuade.

Inför intervjuerna frågade vi samtliga intervjupersoner om de tillät att vi spelade in intervjun med bandspelare för att inte störa intervjupersonerna med att anteckna under samtalet (Forsman, 1997, s. 72).

Vår studie faller inte under lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, då vår studie sker på grundnivå. Vi har ändå haft till denna lag i åtanke under vårt arbete.

## 2.9 Ansvarsfördelning

Denna uppsats berör ett ämne som vi båda känner ett djupt engagemang för, därför har vi varit noggranna med att skriva flera delar tillsammans. När vi inledde arbetet föll det sig naturligt att vi skapade problemformulering, syfte och frågeställningar gemensamt. Vissa delar har vi valt att skriva ihop, de delarna är; Sammanfattning, förord, bakgrund – relationer, metod – ansvarsfördelning, beskrivning av undersökningsgrupperna, analys, slutsatser, diskussion och reflektion, vidare forskning och avslutande ord. Vi har även genomfört samtliga intervjuer, utom en, tillsammans, samt delat upp transkriberingen mellan oss.

Även om vi skrivit många delar gemensamt finns det områden som vi har delat upp huvudansvaret för, samtidigt som vi båda haft åsikter, kompletteringar och lagt till delar till varandras områden. De delar Tanja ansvarat för är; Inledning, koppling till socialt arbete, bakgrund (utom samhällstendenser), metod – litteratursökning, tidigare forskning och resultat. De delar Rebecka har ansvarat för är; Förförståelse, begrepp, bakgrund - samhällstendenser, metod (utan litteratursökning) och teoretiska perspektiv.

## 3. Tidigare forskning

När vi sökt efter tidigare forskning om hur barn påverkas av den tid de spenderar inom förskolan, så har vi uppfattat det som att det inte hör till de mest välutforskade områdena. Det gjorde att det för oss verkade än mer relevant att skriva uppsatsen om det ämnet. Den tidigare forskning vi ändå använt till vår uppsats, berör områden som angränsar till ämnet hur barn påverkas av antalet timmar de spenderar på förskolan. Med hjälp av den forskningen har vi kunnat skapa oss en uppfattning om eventuella omständigheter och förutsättningar som kan påverka barn och barns tid inom förskolan.

### 3.1 Barnomsorg och obekväma arbetstider

I en artikel av Janine Moss i tidningen *Social Policy Journal of New Zealand* (2009), presenteras en studie med titeln: *Juggling acts: How parents working non-standard hours arrange care for their pre-school children*. Artikeln handlar om hur föräldrar som arbetar obekväma arbetstider (utöver Måndag till Fredag 8.00 till 17.00) ordnar barnomsorg för sina barn som ännu inte börjat i skolan. Syftet med studien var att få en bättre förståelse för de problem föräldrar som arbetar obekväma arbetstider ställs inför när de får tillgång till formell barnomsorg. Författaren skriver att det kan vara svårt som arbetande förälder att hitta en balans mellan familjeliv och arbete. Än svårare kan det bli för föräldrar till barn i förskoleåldern som dessutom arbetar obekväma arbetstider (Moss, 2009, s. 68).



Det som i studien visade sig vara svårast, var att ordna barnomsorg när föräldrarna började arbeta tidigt på morgonen, över natten eller om de arbetade över helgen (a. a. s. 70). Vanligt var att föräldrarna då använde sig av både formell och informell barnomsorg, till exempel mor- och farföräldrar, andra familjemedlemmar och grannar. Det framkom att föräldrarna i studien även samarbetade i omhändertagandet av barnen och stöttade varandra för att de skulle kunna sköta sina arbetsuppgifter. En del föräldrar hade valt att arbeta växelvis, så att barnen till störst del kunde tas om hand av någon av dem hemma (a. a. s. 70-71). Det användes olika varianter av formell barnomsorg av föräldrarna i studien, exempelvis förskola och hembaserad barnomsorgsservice. Föräldrarna såg mestadels att barnomsorgen hade positiva effekter på barnen samtidigt som föräldrarna var tacksamma för att pressen på dem och familjen minskat i och med att de fått formell barnomsorg (a. a. s. 71).

Flertalet föräldrar var nöjda med hur de arrangerat barnomsorgen, men en del ansåg att idealet skulle sett annorlunda ut (a. a. s. 72). En del hade föredragit att inte arbeta och istället vara hemma med sitt barn och andra hade velat gå ner i arbetstid. Vissa föräldrar ansåg att idealet hade varit att familjemedlemmar hade tagit hand om barnet, medan andra önskade mer flexibilitet inom barnomsorgen med exempelvis längre öppettider (a. a.).

Att arbeta obekväma arbetstider var något som påverkade föräldrarnas relation till sina barn. Trötthet uppgavs vara en av orsakerna samt att de inte alltid kunde vara med barnen när de till exempel vaknade, åt, badade eller gick och lade sig. Familjetiden såg de som begränsad och värdefull (a. a.).

Slutsatser som författaren drar utifrån studien, är att ett arbete på obekväma arbetstider är något som försvårar för föräldrars balans mellan arbete och familjeliv. Eftersom en statligt finansierad barnomsorg verkar bidra till att underlätta för föräldrarnas press på att kombinera arbetsliv och familjeliv, borde servicen inom barnomsorgen därför fortsätta att sträva mot flexibilitet och mångfald med en god kvalitet (a. a. s. 72-73). Samtidigt är arbetet för en del förenat med en ekonomisk press vilket gör att inte alla föräldrar kan vara hemma med sina barn i den utsträckning som de önskar (a. a. s. 73).

Författaren skriver att de under studien såg att några få av barnen spenderade många timmar inom barnomsorgen som ibland kunde bestå av olika former barnomsorg. Men eftersom det i denna studie inte finns tillräckligt underlag för att kunna dra några slutsatser om hur barnen påverkas av detta, skriver författaren att vidare forskning på det området skulle vara värdefull (a. a.).

### **3.2 Föräldrastöd**

*Föräldrastöd - en vinst för alla. Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*, är ett betänkande av föräldrastödsutredningen som fick i uppdrag av regeringen att ta fram en nationell strategi för föräldrastöd. Föräldraskap är för många förknippat med glädje, men också med utmaningar och funderingar. Ibland får föräldrarna det stöd de upplever sig behöva från människor i sin närhet och ibland kan stödet behövas från någon utifrån (SoU 2008:131, s. 17). Ett stöd i föräldraskapets frågor är något som efterfrågas av många föräldrar och tanken med ett föräldrastöd är att samhället ska kunna erbjuda stöd och hjälp till föräldrar med barn mellan 0-18 år som själva vill ha ett stöd i sitt föräldraskap. Med föräldrastöd avses att förbättra kunskapen om barns behov och rättigheter, bidra till gemenskap och kontakt, samt att stödja människor i sin föräldraroll. Föräldrastödet ska finnas i hela Sverige och utgå från barnperspektivet (a. a. s. 23-24).

Barnperspektivet har i rapporten belysts genom att inhämta information om hur barn som går i skolan ser på föräldrar och deras behov av stöd. Vanligast var att barnen ansåg att föräldrarna kunde ha nytta av tips som rörde saker de kan göra tillsammans, tips angående hantering av ilska, beröm och kritik gentemot barnen. Cirka 50 procent av barnen tyckte att föräldrarna behövde tips om hur de kunde få mer tid för sina barn samt hur de skulle veta att ungdomen använde sig av narkotika (a. a. s. 47).

I rapporten visar författarna på tendenser som handlar om att barns psykiska ohälsa har ökat med allt mer oro och ångest, vilket också syns på det antal barn som söker sig till BUP. Författarna hänvisar också till forskning som visar att barns välmående till stor del påverkas av det stöd de får från föräldrarna, samtidigt som svenska barn i jämförelse med barn i andra OECD-länder har föräldrar som tillbringar mindre tid till att prata med barnen. Om ett barn inte upplever att det kan prata med sin förälder om eventuella problem, har det visat sig att det i sin tur kan leda till större psykisk ohälsa bland de barnen (a. a. s. 48-49). Barns välmående och utveckling är följaktligen till stor del beroende av hur relationen till föräldrarna ser ut (a. a. s. 48-49). Stöd till föräldrar kan därför bidra till att relationen till deras barn utvecklas positivt, vilket i sin tur leder till bättre chanser till en positiv utveckling även för barnen med minskade risker för olika hälsoproblem och psykisk ohälsa. Stöd till föräldrar innebär även en ekonomisk fördel för samhället eftersom förebyggande folkhälsoinsatser, som föräldrastöd, leder till minskade kostnader i ett längre perspektiv (a. a. s. 23).

### 3.3 Föräldrar och arbete

I avhandlingen *Föräldrar i arbete, en könskritisk undersökning av småbarnsföräldrars arbetsrättsliga inställning*, har författaren Jenny Julén Votinius undersökt skyddet och den arbetsrättsliga ställningen som en arbetande småbarnsförälder har rätt till (2007, s. 13). Det finns ett brett politiskt stöd för att föräldrars möjligheter att ta hand om sina barn ska gå före arbetslivets krav (a. a. s.14). Dessa rättsregler har bidragit till att även kvinnor arbetar i allt större utsträckning och familjerna har därför också fått det bättre ekonomiskt ställt (a. a. s. 18-19). Men Julén Votinius skriver att arbetsrättsreglerna ändå inte ger ett fullt skydd eftersom det har visat sig att föräldraskap är något som försvårar karriär och löneutveckling (a. a. s. 14).

Under de senaste årtiondena har samhället och arbetsmarknaden utvecklats mot att bli allt mer information- och/eller kunskapsinriktat. Det nya kunskapssamhället ställer nya krav på arbetstagare när det gäller utbildning och kompetens och organisationsformerna har blivit mer flexibla. Arbetstagare har ett större ansvar för sin arbetsituation, något som arbetsmarknadspolitiken utgår ifrån och beskriver som positivt för individens utveckling (a. a. s. 397-398). Arbetsgivarnas ökade flexibilitet gentemot marknaden innebär i sin tur att arbetstagarna får ett minskat handlingsutrymme samt krav på tillgänglighet och följsamhet, samtidigt som arbetstagarens anställningstrygghet minskar (a. a. s. 399). Arbeten med tidsbegränsade anställningar har ökat och så också arbetsgivares och arbetstagares möjligheter att påverka hur och när arbetet ska utföras. För en del arbetstagare kan den möjligheten betyda att föräldraskap och arbetsliv blir lättare att förena, medan det försvårar för andra. Den ökade flexibiliteten på arbetsmarknaden har medfört ett snabbare arbetstempo med högre krav på effektivitet. För allt fler arbetstagare innebär utvecklingen inom arbetsmarknaden, att arbetet kan utföras överallt och när som helst. Det krävs att arbetstagaren är målmedveten och själv underhåller sitt nätverk och sin egen anställningsbarhet. Att leva upp till ett eller flera av dessa krav på arbetsmarknaden kräver ett stort tidsmässigt engagemang och en hängivenhet som kan innebära svårigheter att kombinera föräldraskap och arbete (a. a. s. 404-406).

### 3.4 Anknytning och stress

Richard Bowlby skriver i sin artikel, *Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them*, om att han har undersökt små barns behov av att knyta an till en vuxen inom den barnomsorg de befinner sig på under dagarna. Han har också undersökt vad som sker med barnens känslomässiga utveckling om barnen inte får möjlighet att göra

denna anknytning (Bowlby, 2007, s.308). Utgångspunkten för Bowlbys resonemang utgår från anknytningsteorin som gör skillnad mellan ett barns primära anknytnings person, den person (oftast någon av föräldrarna) som barnet helst tyr sig till, samt sekundära anknytningsperson, det fåtal personer som barnet också har nära band till (a. a. s. 309).

Bowlby skriver att små barn behöver enorma mängder tid och uppmärksamhet från personer som barnet knutit an till för att kunna utvecklas till vuxna individer med emotionell stabilitet och social kompetens (a. a. s. 308). Samtidigt ser han att föräldrar försöker hitta en balans mellan att ge sina barn just tillräckligt med tid och med att arbeta i den utsträckning som krävs för familjens försörjning (a. a.). Bowlby menar att det bland forskare finns en oro för att barn som spenderar långa dagar inom barnomsorgen kan få mindre och ibland svårupptäckta utvecklingsmässiga problem (a. a.). Det är exempelvis under åldern av 30 månader som barns hjärnor utvecklar emotionella förmågor genom ett nära samspel i sina dagliga relationer. Dessa emotionella förmågor spelar sen en viktig roll för barnens personlighet och framtida relationer (a. a. s. 310). Bowlby menar att forskare vid upprepade tillfällen inte kunnat påvisa några egentliga fördelar för barn yngre än 24 månader att vara inom barnomsorgen. Barn över 36 månader har däremot ett annat utbyte av barnomsorgen eftersom de där får stöd i sin utveckling av sociala och kognitiva förmågor som då äger rum (a. a.). Att små barn separeras några timmar från sin primära anknytningsperson anses inte vara till någon fara för barnet så länge som barnet istället är med en sekundär anknytningsperson (a. a. s. 309). Inom barnomsorgen kan det ibland vara svårt för personalen att erbjuda varje barn en vuxen som de kan använda som sekundär anknytnings person i frånvaron av den primära anknytningspersonen (a. a. s. 312-313).

Det är inte alltid barn visar tydligt att de påverkas av en separation, men tecken kan handla om att barnet drar sig undan, är tyst och leker för sig själv. Andra barn kan reagera med att vara mer utåtagerande och känsllosamma (a. a. s. 312). Det har visat sig att barn när de befinner sig inom barnomsorg utan att ha någon sekundär anknytningsperson, har betydligt förhöjda halter av stresshormonet kortisol. Dessa halter kan även orsakas av faktorer som vilda lekar, små olyckor och höga ljud. Kortisolhalterna hos barnet sjunker oftast då barnet fått tid och uppmärksamhet av sin primära anknytningsperson och blir då lägre på kvällen. För en del barn har det dock visat sig att halterna av kortisol håller sig på en högre nivå även under kvällen och in på morgonen därpå (a. a. s. 312-313).

Bowlby drar slutsatsen att det innebär en riskfaktor för små barn att tillbringa lång tid utan någon anknytningsperson eftersom de utsätts för en stress när de inte har någon att knyta an till, vilket kan leda till förhöjda kortisolnivåer. Även om detta inte är en riskfaktor som leder

till negativa konsekvenser för alla barn, så ökar riskerna för framtida emotionella och sociala problem om andra riskfaktorer som osäker anknytning och separation mellan föräldrarna läggs till (a. a. s. 316-317).

### **3.5 Barnomsorg, stress och mental hälsa**

I de många industrialiserade västländer pågår en debatt om huruvida barns psykiska hälsa påverkas av den barnomsorg de vistas i. En del studier visar att barns anknytning kan störas av att vistas inom barnomsorgen och på så vis bidra till social missanpassning. Andra studier visar att risker för beteendeproblem minskar i och med barnomsorgsvistelse samtidigt som den kognitiva utvecklingen gynnas (Geoffroy, Cote, Parent & Seguin, 2006 s. 608).

En möjlighet att se hur relationen mellan barns mentala hälsa och barnomsorg ser ut, är att undersöka hur HPA systemet (stressystemet) och därmed kortisolnivåerna påverkas när ett barn är inom barnomsorgen (a. a. s. 608). I denna Kanadensiska artikel, *Daycare Attendance, Stress, and Mental Health*, har författarna velat titta på relationen mellan barnomsorg och kortisolnivåer hos barn för att kunna se i vilka miljöer och vilka individer som förknippas med högre kortisolnivåer (a. a. s. 608). Det visade sig att kortisol nivåerna ökade för barnen under vistelsen inom barnomsorgen och var lägre när de var hemma. Påverkan var högre för barn som vistades i en barnomsorg med sämre kvalitet, medan påverkan för barn inom en barnomsorg med god kvalitet var små eller ingen. Vad gäller barnens ålder, så påverkades förskolebarn mellan 39 och 59 månader mest, medan spädbarn mellan 3 och 16 månader och barn mellan 84 till 106 månader påverkades mindre. Barn med ett mer svårhanterligt temperament löpte till skillnad mot de barn som hade ett mer lätthanterligt temperament större risk att utveckla ett mönster av ökning av kortisol (a. a. s. 607). Om ökade mängder kortisol ökar risken för att barn ska utveckla av psykisk ohälsa är dock något som författarna anser kräver vidare studier (a. a. s. 607).

## **4. Teoretiska perspektiv**

I vårt arbete har vi samlat in fakta som ska tolkas för att vi ska kunna skapa en förståelse för materialet. Enligt Engdahl och Larsson (2006, s. 11) består teorier av påståenden och antaganden som används för att tolka och ge en förståelse för det insamlade materialet. Vi har valt teorier av Bowlby och Bronfenbrenner eftersom vi anser att deras teoretiska perspektiv passar vårt ämne och syfte utifrån deras resonemang om barn och deras relationer till sina föräldrar och omgivande samhälle.

#### 4.1 Bowlbys anknytningsteori

”Anknytningsteorin är en teori om den process vars resultat är ett psykologiskt ”band” mellan barnet och dess närmsta vårdare.” (Broberg et al., 2003, s. 106). Anknytning handlar, enligt Von Tetzchner (2001, s. 453), kort om hur barn skapar relationer och knyter känslor till andra. I anknytningen ryms hur barn beter sig gentemot anknytningspersonerna. Detta beteende handlar bland annat om barns signaler i form av ansiktsuttryck, leenden, gråt, gester, kroppshållning. Beteendet syftar till att barnet ska komma närmare anknytningspersonen.

John Bowlby, grundade anknytningsteorin och menade att spädbarn har ett medfött behov av att söka kontakt och närhet med andra människor (Hwang & Frisé, 2007, s. 184). Han menade vidare att barn inte kan låta bli att knyta an till en vuxen person, oavsett lämplighet, som blir dess trygghet. Detta sker främst för att barnet sedan ska ha en trygg bas att utgå från när det senare börjar utforska världen samt en hamn att återvända till (Bowlby, 1994, s. 28; Broberg et al., 2003, s. 67, 109-110, 117; Socialstyrelsen, 2006, s. 21). Anknytningen sker som mest under de tre första åren i barns liv (a. a. s. 126). Enligt Bowlbys anknytningsteori förvärvar människor tidigt i livet en inre arbetsmodell (Carlsson., 2007, s. 350). Eftersom anknytningsmodellen tar sig form i mentala modeller så är den en viktig beståndsdel i personlighetsutvecklingen. Därmed påverkar detta människan under hela livet (Broberg et al., 2003, s. 106). Den inre arbetsmodellen innebär att vi sammanfattar våra erfarenheter av relationer till andra och då framför allt närstående personer. Hur en anknytning blir beror på samspelet mellan föräldrar och barnet (Hwang & Frisé, 2007, s. 187). Beroende på vilka erfarenheter man har så har man antingen positiv (pålitliga) eller negativ (inte pålitliga) syn när det gäller andra, men även när det gäller den egna självbilden. En positiv syn på andra och på den egna personen påvisar en trygg anknytning, vilket ofta leder till en känsla av egenvärde, kompetens och kontroll (Carlsson, 2007, s. 350). En anknytning som är otrygg utgör däremot en riskfaktor och kan visa sig i olika negativa utfall när det gäller känslomässig- och social utveckling. Detta åtminstone under förskole- och skolåren.

Bowlby samarbetade med Mary Ainsworth som genom studier kom fram till att anknytningen mellan barn och föräldrar kan beskrivas med fyra olika mönster, trygg-, undvikande-, ambivalent- eller desorganiserad anknytning (Bowlby, 1994, s. 154-155; Broberg et al., 2003, s. 118-121; Hwang & Frisé, 2007, s. 184, 187-188). I den *trygga anknytningen* fungerar alltså föräldern som en trygg bas. När oväntade saker sker eller främmande människor närmar sig söker barnet sig vanligtvis tillbaka till basen. Finns inte föräldern i närheten börjar barnet att gråta tills det hittar föräldern, där det söker närhet och kontakt. I denna anknytningsform är föräldrarna flexibla i samspelet med barnet och känsliga

för barnets signaler och behov. (Bowlby, 1994, s. 155; Broberg et al., 2003, s. 118; Hwang & Frisé, 2007, s. 187- 188).

I den *undvikande anknytningen* visar inte barnet något behov att använda föräldern som en trygg bas och det bryr sig heller inte om när föräldern är borta eller kommer tillbaka. Detta beror oftast på att föräldern, i samspelet med barnet, inte visat så stort intresse för barnets närhets- och känslomässiga behov. Barnet har lärt sig att det inte lönar sig att söka beskydd och tröst. (Bowlby, 1994, s. 155; Broberg et al., 2003, s. 118-119; Hwang & Frisé, 2007, s. 187- 188).

Den *ambivalenta anknytningen* utvecklas i relationer där samspelet är oförutsägbart. Anknytningsformen påminner om den undvikande anknytningen men skiljer sig på det sätt att barnet med en ambivalent anknytning inte är konsekvent i sin kontakt med föräldern. De försöker, trots att det är väldigt svårt att läsa föräldrarna, och både söker och avvisar kontakten med dem. Samspelet sker främst på den vuxnes villkor och barnet försöker anpassa sig efter föräldern mer än vad föräldern anpassar sig efter barnet och dess behov. (Bowlby, 1994, s. 155; Broberg et al., 2003, s. 118-119; Hwang & Frisé, 2007, s. 187- 188).

Den fjärde anknytningsformen är den *desorganiserade anknytningen*, där samspelet i stort bygger på rädsla. Anknytningssystemet drar barnet till föräldern men samtidigt har barnet en rädsla för föräldern som ökar ju närmre de kommer varandra. Ofta grundar sig den desorganiserade anknytningen i svåra och obearbetade upplevelser hos föräldrarna som leder till att de misstolkar barnets signaler och reagerar med ilska eller rädsla. Barnet förstår inte föräldrarnas reaktion och det skapar en förvirring och rädsla hos barnet, vilket i sin tur leder till att barnet hamnar i en omöjlig konfliktsituation, som kan resultera i en desorganiserad anknytning (Bowlby, 1994, s. 155-156; Broberg et al., 2003, s. 119-121; Hwang & Frisé, 2007, s. 188). En desorganiserad anknytning kan innebära en riskfaktor för att utveckla ett utåtagerande beteende i förskoleåldern eller psykopatologi senare i livet (Broberg et al., 2003, s. 126; Giddens, 2007, s. 379). De inre arbetsmodellerna är dock under utveckling under människans hela liv och kan ständigt påverkas åt ett mer positivt eller negativt håll (Broberg et al., 2003, s. 126).

Ett barn samspelar med flera personer under de första åren och skapar därmed flera anknytningar. Mammor tenderar, enligt Bowlby (1994, s. 19-28, 43-49) och Broberg, Granqvist, Ivarsson och Risholm-Mothander (2007, s. 17), ändå vara den fasta punkten, eftersom de under första tiden oftast är de som engagerar sig mest i barnet och därmed är den primära anknytningspersonen. Den forskning som rör barn i förskoleåldern och uppåt handlar sällan om anknytning och därför kan det uppfattas som att anknytningen inte är viktig för barn

i denna ålder. Men faktum är att barn behöver en nära relation till en eller flera omvårdande vuxna långt upp i åren. När barn utvecklar sin självständighet är det viktigt att de fortfarande har en hamn att återgå till när fara närmar sig. Skillnaden är dock att barnet själv måste ta en del av ansvaret för anknytningen. (a. a. s. 229).

De flesta barn tillbringar det första levnadsåret hemma med någon av föräldrarna, men under sitt andra levnadsår så börjar de på någon form av daglig omsorgsverksamhet där de får vara skilda från sina föräldrar en del av dagen. En majoritet av de svenska barnen mellan ett och ett halvt år och tre år är idag inskrivna i förskola, samtidigt som just denna ålder ur ett anknytningsperspektiv är en mycket kritisk ålder. Under andra levnadsåret tränar barnet sig på att använda den anknytning som bygger på erfarenheter av att få svar på sitt behov av beskydd och närhet. Även emotioner, språket och motoriken utvecklas vilket leder till att barnet vill utforska världen men samtidigt behöver den säkra hamnen att återvända till. (a. a. s. 177-178).

I Sverige har vi en generös föräldrapenning som räcker för att föräldrar ska kunna vara hemma med sina barn minst det första levnadsåret. Att föräldrar sedan behöver arbeta är en självklarhet och barnen behöver då omsorg på annan plats och hos andra personer och dessutom få pedagogisk hjälp under dessa timmar. Även om föräldrarna ofta är de primära anknytningspersonerna så har barnen för det mesta fler personer i sin omgivning som de knyter an till. De svenska förskolorna bygger på att barnen ska utvecklas med andra barn samt få stöd av andra vuxna. Många föräldrar upplever dock en konflikt mellan arbete och barn. De kanske får dåligt samvete av att lämna bort sina barn på dagarna. Detta kan leda till att de präglas i skuld vilket i sin tur kan leda till att det överförs på barnet och de dagliga separationerna blir plågsamma. (a. a. s. 180).

Det finns dåligt med forskning om hur dagliga separationer påverkar barns utveckling. Den forskning som finns är främst från Amerika och den är gammal. Den lilla forskning som dock finns visar att barn som börjar på ”bra” förskolor i Sverige och inte tillbringar alltför många timmar på denna utvecklas lika bra och i samma takt som de som inte har denna erfarenhet. Även om barn är sex till åtta timmar på förskola så visar forskningen att relationen till föräldrarna fortfarande är viktigast. Det finns alltså ingen forskning som säger att barn och deras anknytning skulle fara illa av korta dagliga separationer från föräldrarna, men detta är om anknytningen är trygg. Barnet är tryggt och litar på sina föräldrar och lär sig att dessa kommer att återvända. Däremot behöver barnet en lång inskolningstid, rutiner och sedan regelbundna tider och inte till exempel förmiddag ena dagen och eftermiddag nästa. Det finns ingen svensk forskning om hur anknytningen påverkas för barn som är på ”nattis”, men det finns forskning som säger att det är viktigt för barn att sova tillsammans med sina föräldrar,



eller annan anknytningsperson. Kan inte detta tillgodoses bör i alla fall tillsynen ske i det egna hemmet. (a. a. 182-184).

## **4.2 Bronfenbrenner**

Urie Bronfenbrenner är skaparen till utvecklingsekologin, som är en övergripande systemteoretisk modell som beskriver att ett barns utveckling skapas och påverkas av relationer och miljöer runt barnet, det vill säga i ett sammanhang (Socialstyrelsen, 2006, s. 20). I barnets centrum är den direkta närmiljön (mikronivå), som består av till exempel familj, förskola, vänner. Mellan dessa närmiljöer pågår det ständigt en interaktion och det bildar i sig ett nytt system (mesonivå). Det är viktigt för barnets utveckling att samspelet mellan de olika närmiljöerna fungerar på ett positivt sätt. På nästa nivå (exonivå) befinner sig miljöer som påverkar barnet men bara indirekt. Där placeras till exempel föräldrarnas arbetsplats och lokalpolitik (a. a. s. 20). Barnet och dess omgivande miljöer och relationer ses som samverkande i ett system, som tillsammans kan ge en helhetsbild av barnet och dess utveckling. Teorin visar att miljön runt ett barn inte bara begränsas till närmiljön, utan att barnet och närmiljön bildar ett system som i sin tur ingår i flera större system. Genom att vara medveten om dessa system, kan vi få ett verktyg till att förstå ett barns utveckling i samspel med familj och samhälle. Teorin hjälper oss alltså att se att barns villkor och utveckling alltid är en del av en social kontext (a. a. s. 20).

Bronfenbrenner fokuserar i sin modell på det enskilda barnets utveckling, vad barnet uppfattar och tänker på och hur det förändras i förhållande till hur miljöer och relationer runt och med barnet förändras. Relationer och miljöer samspelar med varandra runt och med barnet på olika nivåer. Teorin betonar att för att kunna skaffa sig en uppfattning om ett barn så måste man beakta både föräldrarnas förmåga och den omgivande uppväxtmiljön. Teorin menar också att om det finns en brist på någon plats, till exempel föräldrarnas förmåga, kan det eventuellt kompenseras av annat nätverk, som förskola. Enligt Bronfenbrenner är det alltså just samspelet mellan relationer och miljö som på olika vis påverkar barnets utveckling (a. a. s. 20-21).

## **4.3 Sammanfattning av teorier**

Anknytningsteorin innebär en process där ett psykologiskt band utvecklas mellan barn och dess närmsta vårdnadshavare under uppväxten. Om inte föräldern finns tillgänglig, samspelar och ser barnets behov kan det utgöra en risk för barnet och dess psykiska hälsa. Barn knyter ofta an till flera människor men föräldrarna har ändå en primär funktion.

Systemteori utgår från att barnet är i centrum och samspelar med omgivningen som i sig bildar system på olika nivåer. Beroende på om och hur de olika systemen samverkar kan de utgöra både risker och skydd för barnet. Fungerar inte ett samspel kan det fortfarande kompenseras genom andra system.

## **5. Beskrivning av undersökningsgrupperna**

Vi besökte tre stadsdelar i Stockholms stad och i varje stadsdel besökte vi två förskolor. Ett kommunalt och ett antingen fristående/privat eller ett föräldrakooperativ.

### **5.1 Kungsholmen**

I stadsdelen Kungsholmen, som är en stadsdel i Stockholms innerstad, besökte vi två förskolor. Den kommunala förskolan hade, enligt den person vi intervjuade, 92 barn i verksamheten fördelade på 18 antal pedagoger. Lokalerna var öppet utformade utan uppdelning på olika avdelningar. Tre gånger i veckan delas barnen upp för aktiviteter som är mer åldersanpassade. Förskolan uppmuntrar till utevistelse och de fokuserar mycket på barns självständighet och inflytande över verksamheten. Den pedagog vi intervjuade på förskolan är kvinna och har arbetat 21 år inom olika förskolor. Hon har en barnskötarutbildning i grunden och har sedan vidareutbildat sig till förskolelärare, lärare noll till tolv år.

På Kungsholmen besökte vi även en förskola med organisationsformen föräldrakooperativ. Här var antalet barn 15 stycken fördelade på tre pedagoger och en avdelning. Barngruppen delas även här upp ibland för mer åldersanpassade aktiviteter. Förskolan var placerad i ett lägenhetshus. Förskolan satsar på ett stort engagemang bland föräldrarna och de lägger stor vikt vid natur och språk. Personen vi fick prata med var utbildad förskolelärare och specialpedagog och arbetade nu som förskolechef. Hon hade arbetat sedan 1986 och hade även erfarenhet av att arbeta inom kommunal förskola och skola.

### **5.2 Enskede - Årsta - Vantör**

I stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör, som är en förort med både villa- och lägenhetsområden söder om Stockholm, besökte vi två förskolor belägna i villaområdena. Den kommunala förskolan hade 42 barn och åtta pedagoger. Förskolan hade en avdelning men under dagarna delades ibland barnen upp i mindre grupper. Förskolan var placerad i ett lugnt område nära till mindre skogsområden och parker. På denna förskola satsar de på att föräldrar och barnen ska känna en trygghet samt att miljön ska inspirera och stimulera barns nyfikenhet. Här fick vi intervjua en kvinna som var pedagogiskt ansvarig: Hon var utbildad lärare för de yngre

åldrarna och hade arbetat sedan 1993 inom barnomsorgen. Hon hade även erfarenhet av att arbeta inom privat förskola och skola.

I Enskede-Årsta-Vantör besökte vi också en fristående/privat förskola. De hade en avdelning, 20 barn och fyra pedagoger samt en personal i köket. Lokalerna bestod av två hopslagna lägenheter i ett lugnt naturområde. De satsar mycket på att barnen ska få känna sig delaktiga och tillsammans med de vuxna skapa verksamheten. Personen vi intervjuade var utbildad förskollärare sedan 1996 och var nu anställd som förskolechef. Hon hade tidigare erfarenhet av att arbeta inom kommunal förskola, avdelning ett till fem, avdelning ett till tre, avdelning tre till fem, autistiska skolbarn, Reggio Emilia inspirerat och öppen förskola.

### **5.3 Hässelby – Vällingby**

Vi valde också en stadsdel norr om Stockholm, förorten Hässelby-Vällingby, som även den har villa- och lägenhetsområden. Där besökte vi förskolor belägna i områden med främst lägenheter. Den kommunala förskolan hade, enligt informanten, 45 barn och de är sex till sju personal. Lokalerna var stora och rymliga och förskolan satsar mycket på det kreativa skapandet med barnen. Förskolan är avdelningslös men har två baser, en för de yngre barnen och en för de äldre. Barnen delas ibland också upp på mindre grupper i det pedagogiska arbetet och då efter barnens intresse och behov. Pedagogen vi fick tala med var både utbildad och anställd som barnskötare. Hon hade arbetat inom barnomsorgen sedan 32 år tillbaka. Hon hade även erfarenhet av att arbeta som hemspråklärare inom barnomsorgen.

Den andra förskolan vi besökte i stadsdelen Hässelby-Vällingby var ett föräldrakooperativ. På denna förskola gick det 30 barn fördelade på tre avdelningar. Här var det 8 personal varav en var resurs. Lokalerna var placerade i ett fristående hus och egen gård. Förskolan satsar på små barngrupper och hög personaltäthet. Kvinnan vi fick intervjua var anställd som barnskötare och hade tvåårig barn- och ungdomsutbildning på gymnasiet bakom sig. Hon höll även på att utbilda sig till förskollärare. Hon hade arbetat sedan 1980 med några uppehåll för egna barn. Hon hade också erfarenhet av att arbeta inom kommunal förskola.

## **6. Resultat**

Vi kommer i följande avsnitt presentera det insamlade materialet fördelat under olika teman. De handlar om *tid och välbefinnande* och *tid och relationer*. Dessa teman flyter till viss del ihop med varandra och det är därför inte alltid en tydlig gräns mellan dem. Tanken är att vi med dessa teman och underrubriker med större säkerhet knyter materialet till syfte och frågeställningar.

## 6.1 Tema 1: Tid och välbefinnande

### 6.1.1 Förskola och tid

För att skapa en uppfattning av hur många timmar barnen tillbringade på de besökta förskolorna gör vi här en kort redovisning av öppettider och vanlig fördelning av antalet timmar. Förskolorna hade öppettider som varierade mellan 06.00 och 18.30. De timmar barnen generellt spenderade på förskolorna låg mellan sju och tio timmar. Barnen som tillbringade minst antal timmar på förskolorna var de barn som hade föräldralediga föräldrar hemma. De har i Stockholm stad rätt till sex timmars förskola per dag mellan klockan nio och tre. Barnen som tillbringade flest antal timmar på förskolorna vi besökte, var där mellan tio och tolv timmar. Den här redovisningen svarar inte på vårt syfte, för att få svar på det behövde vi ta reda på pedagogernas åsikter och erfarenheter.

### 6.1.2 Relationen mellan tiden barn spenderar på förskolan och deras välbefinnande

Vi ville veta om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter. Därför behövde vi ta reda på vad pedagogerna anser är en lång respektive kort dag för barn att vara på förskolan. Det visade sig att det handlade om fem till sex timmar för att en dag skulle räknas som kort medan den långa dagen ansågs ligga mellan nio till elva timmar. En pedagog menade att den långa dagen var beroende på om det finns kompisar kvar eller inte. Om barnet är kvar själv på förskolan så upplevs dagen genast lång för barnet, till skillnad mot om det hade varit kompisar kvar. Vi ville också veta vad pedagogerna ansåg var en ”lagom” lång dag och resultatet hamnade mellan sex och åtta timmar. Följande citat ger uttryck för något som flera av pedagogerna tog upp i samband med frågan om en ”lagom” lång dag: *Högst åtta timmar tycker jag. Åtta, som vi är på arbetsplats vuxna. Tycker jag. För det är som en arbetsplats. För de är helt aktiva och ännu mer än vi.* Några pedagoger tog även upp att barnen borde ha rätt till semester. De menar att vuxna som arbetar varje år har rätt till fem veckors semester. Samtidigt kan de se att vissa barn är på förskolan fem dagar i veckan året runt, vilket pedagogerna inte anser är bra för barnen. En pedagog säger så här: *...jag menar vuxna har lagstadgat fem veckor om året, barn har ingenting. Föräldrar behöver inte ha sina barn hemma på semestern, i alla fall inte i kommunal verksamhet vet jag. Och där är det ingen som ser över deras behov...* En annan pedagog säger vidare; *...att alla barn ska ha rätt till semester. Tycker jag är viktigt. /.../ Så dom har aldrig ledigt. Det borde bli nånting bra om dom fick också fyra veckors semester med sina föräldrar. För dom har gått hela året.*

Något som nästan alla pedagoger tagit upp, är att det är väldigt individuellt hur mycket barn orkar med. En del barn orkar leka från tidig morgon till sen eftermiddag, andra orkar det inte. Några pedagoger har också tagit upp att hur barn tillbringar sin fritid också spelar roll för hur deras ork på förskolan ser ut.

Under mitten av dagen, klockan nio till tre, är hela barngruppen oftast där och det är då de flesta inplanerade aktiviteterna äger rum. Barnen tycker enligt pedagogerna generellt om att vara på sin förskola, de tycker att det är roligt att gå dit och om de är mitt i en lek när de ska hämtas, så vill de ofta inte gå hem.

På frågan om pedagogerna ser någon skillnad i barnens välbefinnande över åren de arbetat inom barnomsorgen fick vi varierande svar. Två pedagoger svarade att barn rent materiellt har det bättre idag, men välbefinnandet är varken bättre eller sämre.

Dom har ju det bättre än förut. Förut... var det, tycker jag, flera barn som haft eh, kanske dåliga kläder eller så att. Jag ser inget barn nuförtiden fast vi är så stor förskola. Att dom har dåliga kläder. Kanske nån stackar... Men då de har allt vad de behöver. Så jag tycker dom har det... barn har det bättre nu. Ja... Det finns hopp.

Några nämnde däremot att barn kan upplevas mer otrygga, trötta eller gnälliga nu. Två pedagoger svarade att de inte kunde se någon generell skillnad, att det är väldigt individuellt.

En pedagog talade om att bemötandet i dagens förskolor är bättre än för snart 20 år sen och att det på så vis är bättre för barnen idag. Förskolans kvalitet, personalens utbildning, hur de organiserar dagen och bemöter barnen angavs som viktigt för hur barnens välbefinnande är. Följande citat tar upp vikten av utbildad personal:

Det krävs utbildad personal. Det som är skamligt rent ut sagt /.../ det är ju faktiskt det att förskolan och i viss mån skolan, men framförallt förskolan, är den bransch där man plockar in helt utbildad och oerfaren... nya unga vuxna som ska ta ansvar för barn och verksamhet, som vikarier. Det finns inget annat företag där du gör det. Du måste ha utbildning på det du gör, om du ska köra en maskin eller om du ska jobba med papper på en bank så måste du ju vara åtminstone ekonom.

En annan pedagog angav att barnen möjligen känns mer otrygga nu, är mer gnälliga och kinkiga. Somnar fortare på vilan och är tröttare helt enkelt. En pedagog tar vid ett annat tillfälle upp hur hon ser att barn påverkas av de timmar barnen är på förskolan:

Så det här med öppettider, det är utifrån de vuxnas perspektiv, inte barnens, för barnen behöver inte vara på en förskola åtta, nio, tio, elva timmar om dagen. De har längre arbetsdagar än vad vuxna har och det kan jag inte tycka är något bra. För de vuxna gnäller att de har långa dagar. Men, däremot så ser man inte vad det är barnen gör, för leken är ett arbete. Det rör om väldigt i huvudet på dem, kroppen och allting, så de är helt slut. Och så ska de vara i den, alltså miljön. I tio timmar och sen gå hem och så ska man ha föräldern som tjar på en vad man har gjort hela dagen. För mig blir det; nej. Jag tror att det påverkar barnet negativt för att de blir mer stressade av att

vara igång tio timmar och sen ska de vara igång också. Så säger man, - De är så elaka och bara bråkar och gråter när de kommer hem. Mm. Av vilken anledning?

När det gäller om pedagogerna kunde se någon skillnad i barnens beteende över åren, så ansåg en majoritet att det inte var någon större skillnad över åren relaterat till antalet timmar barnen är på förskolan. En del kunde se andra skillnader, men eftersom de inte svarar mot vårt syfte så redogör vi inte för dem här utan tar istället upp dem under rubrik 10. Reflektioner. En pedagog tog upp att hon ansåg att barnen var tröttare och kinkigare nu. Även en annan pedagog tog upp trötthet och rastlöshet. Hon drog en parallell till att det under åren blivit större barngrupper och fler riktigt små barn på förskolorna, i alla fall i innerstaden som hon hade erfarenhet av. Det här menade hon i sin tur medförde att ljudnivån förändrats och att det kan ha en betydelse för hur barn mår och betar sig. Att barngrupperna har blivit större förklarade en av pedagogerna så här: *Jag har ju jobbat kommunalt. /... / Då jag jobbade, då hade vi 14 barn och vi var faktiskt sju personal. /... / Så vi hade sju på varje avdelning. Men det var på den goda tiden. Nu är det ju 20-25.*

Ljudnivån var något som fler pedagoger tog upp i andra sammanhang. Tempot och ljudnivån, menade en pedagog, är så högt att barnen blir stressade och att det därför är viktigt med vila och återhämtning: *Och då spelar det ingen roll om du är vuxen eller barn, du måste återhämta dig både fysiskt och psykiskt, och därför så tror jag att om då du är här och du stressas, du ska leka, du ska göra aktiviteter, vi ska iväg och sanna här saker. Då blir det stress för barnen.* Fler pedagoger talade om att stress idag finns med på ett annat sätt än vad det gjorde tidigare i deras arbete inom förskolan, följande citat exemplifierar:

Jag hör ju kommentarer som jag inte hörde för många år sedan. Typ, - Ja mamma är så stressad så jag måste vara färdig när hon kommer. - Det var så stressigt... Ordet stress finns ju med i barnens tal. Det fanns ju inte förut. - Vi måste skynda oss därför att... Och liksom mycket så. Och det är ju en, en... vad säger man... en bekräftelse på att det är någonting som hänt i samhället.

En förskola arbetade även aktivt för att dämpa en eventuell stress hos barnen genom anpassade aktiviteter. Men inte alla pedagoger sa sig kunna relatera barnens ökade stress till antalet timmar de är på förskolan, det var andra faktorer de ansåg spelade in. Långt ifrån alla barn är stressade. Som en pedagog sa angående att de i förskolan märker av en ökad stress bland barnen: *Alltså, det märker vi ju, men det är inte så att var och varannan unge är stressad. Så långt har vi inte kommit än.*

### 6.1.3 Barn som tillbringar långa dagar på förskolan och deras välbefinnande

Samtliga pedagoger vi intervjuat ansåg att vara långa dagar på förskolan är något som i regel gör barnen trötta fram på eftermiddagen.

Flera pedagoger berättade också att barn som hämtas sent, då många av vännerna har gått hem, frågar efter sina föräldrar. Även om de har roligt på förskolan så är det just när vännerna börjar gå hem som en del barn undrar var de egna föräldrarna är. Detta citat visar ett resonemang som liknar det som fler av pedagogerna för om hur barn påverkas av att gå längre dagar på förskolan:

De kanske blir mera trötta och... ja. Eller kanske de blir ledsna, ifrågasätter varför... är jag sist? Och de märker kanske att de kommit först på morron. Så det är kanske jobbigt den här tiden när... sena tiden när man ska, innan, när alla gått hem och kanske blivit en eller två om det är samma barn hela tiden. Men det kan bli positivt för något barn som aldrig är... sist och så ibland blir sist. Då lider den inte av det tror jag. Nä, den kanske tycker det är roligt, men just att man är varje dag och man märker det. Jag har hört barn säga det faktiskt... – Men min mamma? De börjar undra när alla gått hem. Inte i början men sen tror jag... när de, det har gått en tid. Kanske flera månader har gått kanske...

Hur barnen klarar av att vara kvar sent menar flera pedagoger är individuellt: *Vissa har roligt från klockan halv åtta till halv sex och kan vara pigga och alerta, och vissa... Det är på individnivå.* Men att äldre barn (fyra- till femåringar) i regel klarar av längre dagar än de yngre barnen (ett- till treåringar) är något som en del av pedagogerna också nämner. De äldre barnen kan uttrycka sina funderingar om när de ska bli hämtade, en längtan eller en saknad vilket flera pedagoger sa, medan de yngre barnen istället visar trötthetstecken eller står och väntar vid dörren. En pedagog berättade: *... De mindre börjar gråta liksom och ställa sig och titta vid dörren och såna här saker. Men de större säger; - När kommer mamma? Jag vill gå hem. Varför är hon sen? Varför är han sen?*

Barnen blir trötta av att vara långa dagar på förskolan, men det visar sig på olika vis. Vissa pedagoger menade att det hos barnen tog sig i uttryck genom att de blev griniga, ledsna och kinkiga. Vissa pedagoger såg även konflikter som ett resultat av längre dagar och trötta barn. De barn som ofta är kvar sent eller sist på förskolan kan också ha fördelar i att vara kvar sent gentemot de barn som inte brukar vara det. Det kan exempelvis handla om fördelen att som barn få vara själv med en pedagog en stund innan hämtning. Då finns det möjlighet för barn och personal att lära känna varandra bättre eftersom det då är mer lugn och ro. Konsekvensen av att vara själv med en pedagog utvecklar vi under rubriken 6.2 Tid och relationer.

Andra fördelar med att vara kvar sent på förskolan kan också handla om att barnen blir mer anpassningsbara i leken eftersom de jämnåriga vännerna gått hem, något som vi utvecklar under rubrik 6.2.1 Tid och relationer till vännerna.

Vi frågade också om pedagogerna anser att barnens relation till sina föräldrar påverkas av tiden barnen spenderar på förskolan. Samtliga pedagoger talade då om relationen mellan de barn som går långa dagar och deras föräldrar. Endast en pedagog närmade sig föräldra- och barnrelationen för de barn som går korta dagar. Pedagogerna uppfattade alla att relationen på ett eller annat vis kunde påverkas av tiden barnen är på förskolan. Även resonemangen om hur barns relation till sina föräldrar påverkas tar vi upp i avsnittet 6.2.3 Tid och relationer till föräldrarna.

Två av pedagogerna tog också upp att för en del barn kan långa dagar på förskolan vara en räddning, en friskfaktor, då relationerna i hemmet kanske inte är den bästa för barnets välbefinnande. Så här sa en av pedagogerna: *...men det beror ju på vad man som förälder erbjuder barnet när det hämtas /... / För de barn som vet att det roliga inte fortsätter... det beror på vad man har för relation där hemma.*

#### 6.1.4 Barn som tillbringar korta, oregelbundna eller färre dagar på förskolan och deras välbefinnande

Att tillbringa korta, oregelbundna eller färre dagar på förskolan kan enligt de pedagoger vi talat med påverka barnens välbefinnande på olika vis. Barn som har kortare dagar på förskolan hinner inte bli så trötta innan de hämtas, men kan istället bli avbrutna i leken och därför bli gnälliga när de hämtas. Ett barn som går oregelbundna tider, eller är på förskolan färre dagar i veckan, kan gå miste om när leken startas upp eller kanske missar förskolans planerade aktiviteter. Följden kan då bli att barnet hamnar utanför. Det resonemanget följer vi upp under rubriken 6.2.1 Tid och relationer till vännerna.

Barns välbefinnande till följd av färre antal dagar kan, enligt en pedagog, också visa sig när det gäller sjukdom. Hennes, samt personals och föräldrars erfarenhet som hon arbetat med, var att barn som av olika anledningar är lediga under en av arbetsveckans dagar, är friskare. Hennes tanke var att de barnen får tillfälle att återhämta sig och därför inte blir sjuka i samma utsträckning som barn som är på förskolan under arbetsveckans alla dagar. En annan pedagog talar också om den fysiska fördelen med färre dagar i veckan: *Låt säga att man kanske är ledig fredag, lördag, söndag, att vissa kan ju vara borta så. De kanske är piggare rent kroppsligt.*



## 6.2 Tema 2: Tid och relationer

I samband med diskussionen om längden på barns dagar på förskolan, tog några pedagoger upp att barns närvaro på förskolan också påverkar barnets relationer, något som det här citatet berör: *För ju större kontinuitet man får, så klart att man får en relation som fungerar. Men blir det avbrott hela tiden, att man inte kommer in och kan växa, då blir det ju ingenting. Vi ställde följdfrågan; Vilken relation tänker du på då? Jag tänker barn-barn, barn-vuxna, alltså jag tänker, ja alla relationer behöver ju tid för att det ska kunna ge någonting. Så visst är det viktigt med hur närvaron ser ut för barnen.*

Vi tittar nu närmare på barnens relationer till vänner på förskolan, pedagogerna på förskolan och till föräldrarna, utifrån antalet timmar de befinner sig på förskolan.

### 6.2.1 Tid och relationer till vännerna

Barns relationer till vännerna på förskolan påverkas utifrån hur deras närvaro på förskolan ser ut. Det här har att göra med det som vi berörde tidigare, att barn som spenderar kortare, oregelbundna eller färre dagar i veckan på förskolan kan riskera att hamna utanför i leken. Enligt en del pedagoger kan de barnen få svårare att hitta sin grupptillhörighet när de kommer. Följande citat tydliggör det resonemanget:

*För det jag kan se, är att om de kommer senare till exempel, är den här oron... Var är min tillhörighet idag? Vem ska jag leka med? Precis som att då du kommer på ditt arbete klockan elva, så är det ju så här, Vad ska jag göra? Vad har hänt? Precis så upplever jag barn som är kortare. De missar liksom och blir mer så här, Var är min tillhörighet? Men det handlar ju om grupptillhörighet, att starta upp leken från början eller att avsluta då de andra ska fortsätta.*

Konsekvensen kan enligt en av pedagogerna bli en oro för de andra barnen, de som oftast är där. De vet att det här barnet kanske är borta sen, vilket gör att de inte tar med dessa barn i leken i samma utsträckning. Det kan i sin tur då göra att de barnen hamnar utanför. Samma sak menar några pedagoger gäller för de barn som är på förskolan färre dagar i veckan. De får svårare att hävda sin plats i gruppen och riskerar därför att hamna mer utanför.

En fördel som med att vara kvar sent på förskolan, som vi berörde tidigare, kan handla om att barnen blir mer anpassningsbara i leken eftersom de jämnåriga vännerna gått hem. Något det här citatet visar:

*Men då har de utvecklat, ser jag lite mer, empati och vilja att leka med de yngre. För när sen klockan är slagen och flera av kompisarna har gått, vad har jag för kompisar kvar? Hur kan jag anpassa mig till dem? Och då kan det bli en annan typ av lek. /.../ Då blir det ju naturligt att de barn som blir kvar fram på eftermiddagen de hittar också sätt att leka med varandra och utvecklar den förmågan mer. Att vara anpassningsbar.*

Men en del av pedagogerna berättade samtidigt att det mellan de barn som går långa dagar också förekommer fler konflikter i slutet av dagen.

### 6.2.2 Tid och relationer till pedagogerna

Två pedagoger hade tankar som handlade om att barn som är kvar sent har mer koll på vilken pedagog som har hand om stängningen och då tyr sig mer till den pedagogen under dagen. Det är tendenser som barnen som går kortare tider inte visar eftersom de inte behöver bry sig om vem som stänger.

Samtliga pedagoger kunde hålla med om att relationen mellan barn och personal påverkas utifrån hur många timmar barnet är på förskolan. För de barn som är på förskolan färre timmar är leken det viktigaste och de tyr sig inte till personalen i samma utsträckning som de barn som är där senare på dagen. De barn som är kvar sent har till slut inte sina vänner kvar och blir på så vis mer hänvisade till personalen. De får egen uppmärksamhet och en större tillit och förtroende gentemot pedagogerna. En pedagog menade att vuxenrelationerna därför kan bli bättre även utöver förskolan. Det här citatet tar upp den här skillnaden i relationer mellan barn som är korta respektive långa dagar på förskolan:

Många gånger så kan jag faktiskt uppfatta det som att de barn som har kortare tid på förskolan, det tar längre tid för dem att komma riktigt nära, att släppa oss in på och just den där tilliten och så där. Det kan ta längre tid. /.../ Och sen de barn som går längre tid i och med det så har de också, det går fortare för dem att känna tilliten. Och ta till oss pedagoger lättare, för de vet att är man ledsen och behöver man bara sitta och pausa en stund så gör vi ju det på eftermiddagarna. Lika väl som på förmiddagarna, men det är ju väldigt sällan det behövs då, då är det ju full fart. Så det är nog lite skillnad, det är det nog.

Flera av pedagogerna pratade om att barnen som är kvar sent på eftermiddagarna inte då har samma behov av lek. Barnen vill istället sitta och ta det lugnt tillsammans med en pedagog, kanske sitta i knäet och prata, de menade att det då snarare blir frågan om ett omsorgsbehov. En pedagog säger så här:

... då vill de ju komma i knäet, de vill sitta liksom. De berättar jättemycket. Så jag tror säkert att det tillfredsställer också barnen på ett annat sätt genom att de har oss och kan berätta för oss det man kanske skulle ha berättat för sina föräldrar, men de är ju inte här, så då använder de oss. Och då förhoppningsvis så har man så goda relationer till det här barnet så att det kan berätta, vilket de gör. Om hemmet och allt. Och det är ju ett förtroende.

Två av pedagogerna tog i samband med diskussionen om relationen mellan barn och pedagoger upp att de var vaksamma för att inte börja tycka synd om barnen. Den ena pedagogen sa:

Ja det kan ju bli så med barn som blir riktigt påtagligt ledsna, fast jag personligen vill inte bli en förälder, som kanske runt fem agerar, kom det är synd om dig, det är lätt hänt att man på något sätt blir väldigt omhändertagande, utan att man försöker förklara att föräldrarna kommer och att du fixar det... Det låter så hårt, men ... Ja, det kan hända, fast, jag personligen tänker på att jag inte vill ersätta föräldrar, att få barnet att det är något som inte är som det ska. Det har jag faktiskt i åtanke.

De menade att det i stället blir viktigt att göra tiden på eftermiddagen meningsfull för de barn som är kvar sent.

### 6.2.3 Tid och relationer till föräldrarna

Under rubriken; Barn som tillbringar längre dagar på förskolan och deras välbefinnande, tog vi upp att samtliga pedagoger ansåg att relationen mellan barn och föräldrar på något vis kan påverkas av tiden barnen tillbringar på förskolan. För en del var det en självklarhet, medan andra förde ett eget resonemang som ledde fram till att det nog påverkade på något vis ändå, vilket blir tydligt i följande citat:

Åh! Vad svårt! Alltså generellt så tror jag ju inte det, sen... alltså jag är förälder själv och det är klart att det är en himla skillnad när jag kommer hem fyra och när jag kommer hem halv sju, tänker jag. /.../ så jag tror, jo men det är klart, det är klart att det påverkar någonstans... så är jag säker på det. Jag tror visst, tiden man... det är ju likadant i alla relationer, tiden man är borta från varandra, det är klart det påverkar någonstans. Men sen behöver det ju inte betyda att det blir skador bara för att man är länge på förskola. Det kan ju bli positivt också.

Flera pedagoger pratade om barnens längtan efter föräldrarna, att de kan vara ledsna när de lämnas, att de uttrycker en längtan under dagen och att en del barn är avvisande när föräldrarna kommer för att hämta. En pedagog förklarar det så här:

Vissa kan vara avvisande när föräldern kommer, det blir något slags straff, - Kommer du nu? - Kommer du så sent... Och vissa gör inget annat än bara går och längtar och uttrycker det antingen verbalt eller visar och så. Ja, jo men det syns tydligt, men dock inte på alla, det är väldigt individuellt.

En pedagog tog upp att hon kunde se konsekvenser hos barn på förskolan av hur föräldra- och barnrelationen ser ut. Det kunde handla om barn som har lättare till gråt och är ledsna utan att de kan se att det hänt något speciellt på förskolan. Istället vet de kanske att föräldrarna separerat eller att någon är borta och att de därför inte träffas.

Att barn som är längre tid på förskolan, kan få mindre tid med sina föräldrar, var något som pedagogerna menade kan påverka barnen, men inte nödvändigtvis behöver göra det. Men trötthet angavs av flera pedagoger som en konsekvens av långa dagar och barnens ork till umgänge med föräldrarna blir begränsad.

...Det blir kortare tid till att umgås. De är trötta när de kommer hem, hungriga och trötta och så vill de sova. Så att det blir ju inte så mycket... Men vissa föräldrar säger så här, - Vad bra att de har sovit här för då kan de få vara vaken mera så vi kan göra saker. Och det tror jag man måste vara mer medveten om som förälder, att man orkar med dem om man hämtar dem sent.

Många menade att det till stor del handlar om vad föräldrarna gör med den tiden de har med sina barn, om de har en egentid med varandra eller om tiden utanför förskolan fylls med andra aktiviteter. Några menade att många föräldrar idag är medvetna om hur viktiga de är för sina barn och därför ägnar mer tid åt dem idag mot vad de gjorde förr. Citatet exemplifierar: *...även om det kan vara så att de har flera veckor i streck fulltid, så får vi ju ofta höra att helgerna är så, liksom ägnade åt barnen, så att de får nog sin dos ändå där. Tror jag, så jag kan inte se riktigt att det är så.* Några var istället inne på att orken hos föräldrarna inte alltid räcker till ett kvalitetsfyllt umgänge, det vill säga tid för att bara umgås och samtala och att den tid de har tillsammans istället fylls med andra aktiviteter. Det här citatet visar en pedagogs uttalande som närmar sig hur relationen mellan barn och föräldrar kan påverkas även om barnet går kortare dagar:

... du hämtas, du går till parken, du kanske är där och leker, sen är det kanske fotbollsträningen också, och sen så hem och äter och sen så måste föräldrarna vila också, så då kan du titta på barnprogrammen. Och så är det dags att borsta tänderna och gå och lägga sig. Så var är kvalitén? Även om det kan hända om du hämtar två också. Att du inte har någon kvalitet. /.../ Ibland kan man ju locka till saker att göra tillsammans också.

Det här var även några andra pedagoger inne på, vikten av att göra saker tillsammans, barn och föräldrar. Inte bara barnens aktiviteter utan kanske göra ingenting tillsammans. Flera pedagoger pratade om vikten av återhämtning för barnen, men pedagogen bakom citatet ovan, resonerade vidare och menade att barnen behöver tid med sina föräldrar för självkänslans och barnets framtids skull:

Det är den tiden du måste kunna ha med ditt barn. För du kan inte liksom – Berätta vad ni har gjort. Utan det kommer ju liksom... och den tiden finns ju inte om det är så kort vaken tid som man har med sitt barn. Så det är liksom... konsekvensen tror jag blir att barnen känner sig... inte sedd faktiskt. Av sina föräldrar. Och har de då otur så kanske de inte ens blir sedda på förskolan för det är så stora barngrupper. Sen får vi hoppas att det är en bra förskola så alla blir sedda. Att det finns pedagoger till alla. Så det där har ju, alla barn måste bli sedda. Annars har de ingen självkänsla sen heller. Så jag tror att det är, barnen kan få dålig självkänsla, självkänedom, att de inte betyder något. Det kan ju bli något destruktivt beteende sen. I skolan blir det ju värre då.

### 6.3 Avslutande ord under insamlat material

De allra flesta barn trivs, enligt pedagogerna, i förskolan och har det i många avseenden bättre idag mot för 10, 20 år sedan. Pedagogerna tog alla upp att föräldrar behöver arbeta och att det i sin tur kan vara något positivt för barnen, även om det för en del barn innebär längre tid på förskolan och en längtan efter sina föräldrar. Hur barnen handskas med tiden på förskolan menar de alla är individuellt. Det handlar om vad barnet har varit med om och vad föräldrar och förskola bidrar med till barnens ”ryggsäck” som två pedagoger uttrycker det.

”Ryggsäcken” har barnen med sig ut i livet och den påverkar enligt dem hur barnet hanterar olika händelser senare i livet.

## 7. Analys

Efter presentationen av det insamlade materialet är det här dags att analysera och tolka materialet. Det gör vi med hjälp av den tidigare forskningen vi inhämtat samt de teorier, Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologi samt John Bowlbys anknytningsteori, som vi valt.

### 7.1 Barns välbefinnande

Hur barns välbefinnande påverkas av tiden de är på förskolan, ansåg pedagogerna var individuellt. Pedagogerna anser att barns dagar inte bör vara längre än åtta timmar och att barnen ska ha rätt till minst lika mycket semester som föräldrarna. Broberg et al. (2007, s. 182-184) skriver också att åtta timmar är maxtiden för barn att vara på förskolan om att det ska vara bra för barnets välbefinnande. En lång dag ansåg pedagogerna är nio till elva timmar och en lagom dag sex till åtta timmar. Barnen på de förskolor vi besökte går generellt sju till tio timmar på förskolan fem dagar i veckan. Det betyder att barn vanligtvis går det som pedagoger anser är en lagom dag eller en lång dag.

Bowlby (1994, s. 150; Broberg et al., 2003, s. 106; Carlsson., 2007, s. 350) menar i sin anknytningsteori att människor bär med sig inre mentala arbetsmodeller som bidrar till hur en person kommer att hantera det hon ställs inför i livet. Dessa arbetsmodeller är ett resultat av människans erfarenheter av relationer till andra, främst till de primära anknytningspersonerna, men även till andra närstående personer (Hwang & Frisé, 2007, s. 187). Pedagogerna berättade om sin syn på att föräldrar och förskola i relationen till barnen, är med och utformar barnens ”ryggsäck”, barnens erfarenheter. Detta skapar i sin tur barnens syn på andra, men också den egna självbilden. Arbetsmodellerna, ”ryggsäcken”, påverkar hur den känslomässiga och sociala utvecklingen blir och påverkar på så vis hur barnen kommer handskas med det som sker senare i livet (Bowlby, 1994, s. 150; Broberg et al., 2003, s. 106; Carlsson., 2007, s. 350).

Bronfenbrenner (Socialstyrelsen, 2006, s. 20-21) menar att barns välbefinnande påverkas både av relationer och miljö. Han menade vidare att om det finns brister i en miljö eller relation kan det kompenseras av annat nätverk, exempelvis förskola. Även Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen och Skolverket (2004, s. 7) poängterar att förskola och skola kan verka förebyggande när det gäller barn och ungdomars psykiska hälsa. Två pedagoger tog upp just det att för barn som inte har relationer i hemmet som stärker deras välbefinnande, kan förskolan vara en räddning och friskfaktor.

## **7.2 Relationer**

Bronfenbrenner beskriver i sin utvecklingsökologi att barns utveckling skapas och påverkas av miljöerna kring barnen men också av relationerna det har (Socialstyrelsen, 2006, s. 20). Även pedagogerna pratade om hur viktig både miljön och relationerna är för barnen. De menade att kvalitén på förskolan är viktig men att det också är viktigt att barnen får bra relationer till både personal och vänner på förskolan för att växa och få en god utveckling. Vikten av goda relationer för utveckling och välbefinnande är även något som Nilsson (1995, 23-24) skriver om. Pedagogerna pratade vidare om att relationer tar tid att skapa och att det behövs en kontinuitet i umgänget, vilket även Bowlby menar i sin anknytningsteori (Broberg et al., 2007, 182-184). Relationer handlar om ett förtroende mellan två personer som måste byggas vilket tar olika lång tid beroende på person. Pedagogerna ansåg att det är svårt att dra generella slutsatser om tiden barnen spenderar på förskolan eftersom varje barn är unikt och fungerar olika. De kunde ändå se att tiden ett barn är på förskola självklart påverkar dennes relationer där, men att det även påverkar relationerna i hemmet. Allt är ett sammanhang som berör och påverkar barnet och därmed samspelar, vilket är hela utvecklingsökologins kärna (Socialstyrelsen, 2006, s. 20).

## **7.3 Relationer till pedagogerna**

Alla barn har ett medfött behov av att söka kontakt och närhet med andra människor (Hwang & Frisé, 2007, s. 184). Samliga pedagoger ansåg att relationen mellan personal på förskolan och barnen påverkas efter hur många timmar respektive barn tillbringar på förskolan.

Bowlby (1994, s. 28) och Broberg et al. (2003, s. 67, 109-110, 117) skriver att barn inte kan låta bli att knyta an till en vuxen person, då de behöver en trygg bas när de ska utforska världen. Vidare skriver de att barn samspelar med flera personer under sina första levnadsår och därmed knyter an till flera personer (Broberg et al., 2007, s. 17). I hemmet, hos föräldrarna, har barnet oftast sin primära anknytningsperson men utöver detta skaffar sig alltså

barnet flera sekundära anknytningspersoner (Bowlby, 2007, s. 312-313). En sekundär anknytningsperson kan till exempel vara personal på förskolan.

En del av våra informanter berättade att de barn som är korta dagar på förskolan är så upptagna av leken de timmar de är där, att de inte har behov att ty sig till personalen på samma sätt som de barn som går längre dagar gör. De här barnen har korta dagliga separationer från sina primära anknytningspersoner, föräldrarna, där de vet att dessa snart kommer tillbaka, och separationerna är inte tillräckligt långa för att barnet ska hinna börja sakna dem (Broberg et al., 2007, 182-184). Pedagogerna menade vidare att de barn som är längre dagar ofta har en nära relation till personalen. Några av pedagogerna påtalade angående relationen till dessa barn, att de inte ville bli allt för omhändertagande och fungera som en ersättning för föräldrarna. Bowlby (a. a.) menar att barn behöver en sekundär anknytningsperson när den primära inte finns tillgänglig. Några informanter berättade att det kan vara för stora barngrupper och för lite personal så att vissa barn inte får den uppmärksamhet de behöver. Bowlby (a. a.) skriver att små barn behöver massor av uppmärksamhet för att utvecklas och få emotionell stabilitet och social kompetens som vuxna (a. a. s. 309; Bowlby, 1994, s. 18), vilket kan vara svårt för förskolor att uppfylla då som sagt barngrupperna blir allt större och personalen inte räcker till (Internet 1, Skolverket, 2011). Om inte en sekundär anknytningsperson finns tillgänglig för barnet, påverkar det barnet negativt, med till exempel en ökad stress (a. a.). En annan nackdel kan vara att personal byts ut, och därmed utsätts barnet för en permanent separation, vilket också kan skapa en stress hos barnet (Bowlby, 2007, s. 312; Broberg et al., 2007, s. 17).

Pedagogerna berättade vidare att barn som går kortare dagar kan behöva längre tid för att bygga upp en tillit till personalen. Återigen har detta att göra med att tid och relationer hör ihop (Nilsson, 1995, s. 23). Pedagogerna pratade om att de barn som kommer tidigt eller stannar sent kanske blir själva med en personal och det kan leda till att det hos dessa barn byggs upp ett större förtroende gentemot personalen, eftersom barnet får personalens hela uppmärksamhet. Detta kan i sin tur leda till att barnets tillit ökar, vilket enligt Putnam (1993) bidrar till att öka barnets sociala kapital. I sin tur leder ett bra socialt kapital hos barnet till att barnet lättare kan lita på andra människor och på så vis får lättare för att skapa relationer och ett kontaktnät. Vilket i sig är en viktig skyddsfaktor för människor, små som stora (Nilsson, 1995, s. 27; Socialstyrelsen, 2006, s. 20).

## 7.4 Reaktionen

Pedagogerna berättade att barnen som är kvar på förskolan sent på eftermiddagarna inte har samma behov av att leka, utan gärna vill ha lite lugnare aktivitet eller bara umgås, och att det då snarare handlar om att ge omsorg till barnen och göra tiden meningsfull för dem.

Pedagogerna tog upp att barn blir trötta av att vara långa dagar på förskolan. Tröttheten visar sig exempelvis genom att barnen är ledsna och kinkiga. Bowlby (2007, s. 312) skriver att det inte alltid syns utåt, hur eller att, ett barn påverkas av att vara ifrån sina föräldrar. Men om det visar sig, så kan det vara i form av att barnet är utåtagerande eller drar sig undan för sig själv. Det här kan, enligt Von Tetzchner (2001, s. 453), vara en form av anknytningsbeteende, det vill säga hur barn uttrycker sina känslor för anknytningspersonen, genom sitt beteende. Pedagogerna vi talat med berättade om tecken som handlade om ett agerande utåt, med till exempel mer konflikter. Andra barn visar känslor som ledsamhet, eller uttrycker sig verbalt, berättar att de längtar efter sina föräldrar och frågar när de ska bli hämtade. De berättade även att tecken på mindre barns trötthet och längtan kan visa sig genom att det lilla barnet går och ställer sig och väntar på sin förälder vid dörren.

Informanterna berättade vidare att de äldre barnen i regel klarar av att vara borta från föräldrarna längre stunder bättre än de små barnen. Vi tar här stöd av Bowlbys (2007, s. 310) perspektiv som menar att perioden under tre år är en mycket kritisk period i förhållande till barn och deras behov av trygghet, beskydd och närhet.

Dock gäller inte dessa reaktioner alla barn då det, enligt pedagogerna, finns de barn inte alls påverkas märkbart av att vara borta från föräldrarna utan har det roligt från start till slut på förskolan.

## 7.5 Relationen till föräldrarna

Samtliga informanter kom under intervjuernas gång fram till att antalet timmar som barn spenderar på förskola på något vis påverkade deras relation till sina föräldrar. När relationen mellan barn och deras föräldrar påverkas, berörs även barnens välbefinnande (BRIS, 2011, s. 43; SoU 2008:131 s. 48-49). Samtidigt menade de också att sättet de visade det på var individuellt hos varje barn. En del barn visade tydligt sin längtan efter föräldrarna, genom att till exempel gråta vid separationen eller fråga mycket efter dem, medan andra barn kunde vara avvisande mot föräldrarna när de kom för att hämta dem. Informanterna menade dock att alla de olika reaktionerna på något vis speglade samma sak, nämligen att föräldrarna i de flesta fall är saknade. Barns reaktioner vid separationerna kan ha att göra med vilken form av anknytning de har till sina föräldrar (Bowlby, 1994, s. 154-156; Broberg et al., 2003, s. 118-



121; Hwang & Frisé, 2007, s. 187-188). I den trygga anknytningen är föräldern den trygga basen och när barnet inte hittar sin bas börjar de till exempel att gråta. I den undvikande anknytningen visar inte barnet några känslor över föräldrarnas frånvaro alls. I den ambivalenta anknytningen kan barnet både söka efter, men också stöta bort sina föräldrar. Och i den desorganiserade anknytningen är barnet enbart präglad av rädsla gentemot föräldern (Bowlby, 1994, s. 154-156; Broberg et al., 2007, s. 118-121; Hwang & Frisé, 2007, s. 187-188). Men om ett barn stöter bort sina föräldrar när de kommer för att hämta det behöver det inte bero på en osund anknytning utan det kan också, enligt våra informanter, bero enbart på att barnet är så inne i sin lek och därför inte vill skiljas från sina vänner.

Pedagogerna berättade vidare att relationen mellan barnen och deras föräldrar i de flesta fall inte behöver påverkas negativt av de dagliga separationerna, vilket även anknytningsteorin stödjer om antalet timmar inte alltför många, det vill säga sex till åtta timmar (Broberg et al., 2007, s. 182-184). Flera av informanterna tyckte att det handlar om vad föräldrarna gör när de väl är tillsammans med barnen. Det handlar om att ge barnet kvalitetstid och göra saker tillsammans med barnet, vilket det även skrivs om i SoU-rapport 2008:131 (s. 47). Rapporten tar upp att barn önskar att ha mer tid tillsammans med sina föräldrar samt att göra mer saker tillsammans med dem, vilket även föräldrar vill, enligt Kågesson (2006, s. 27). I stort menade alla pedagoger att barnen behöver bli sedda, och detta helst både i hemmet och på förskolan. En del av dem menade att föräldrar tror att barn hela tiden måste bli sysselsatta. På förskolan är det hela dagen aktiviteter för barnen och när sedan barnen kommer hem är det massa aktiviteter där också. Informanterna menar att barnen behöver ha kvalitet i tiden tillsammans med sina föräldrar, det vill säga att den tiden handlar om att utveckla föräldra- och barnrelationen, inte om barnens egna aktiviteter, titta på tv eller spela tv-spel. De menar vidare att barnen har ett behov av att bara umgås och prata med föräldrarna, men att pedagogerna ibland blir de som barnet istället pratar med eftersom föräldern inte är närvarande. SoU-rapport 2008:131 (s. 48-49) tar upp vikten av att barn behöver kunna prata med sina föräldrar och om de inte upplever sig kunna göra det finns det en risk att de kan utveckla en psykisk ohälsa. Nilsson (1995, s. 23) skriver att relationer stärks just genom att människor delar tid och erfarenheter tillsammans. Pedagogerna pratade mycket om att barn behöver vila och återhämta sig, inte bara ha livet fullt av aktiviteter. De menade att barnen är stressade nog ändå och att barnens ork på förskolan även påverkas av det som sker runt barnet på fritiden. Barnen behöver tid, och då kvalitetstid, med sina föräldrar för självkänslan och framtidens skull, vilket får stöd i anknytningsteorin (Broberg et al., 2007, s. 177-178).

## 7.6 Stress

Julén Votinius (2007, s. 18-19) skriver att familjer idag har bättre ekonomiska förutsättningar. Några pedagoger tog upp att de kunde se en förändring av barns materiella välbefinnande under sina år inom barnomsorgen, att de exempelvis har mer kläder. Däremot kunde de inte, utöver den materiella förändringen, se en skillnad i barns välbefinnande. Våra informanter berättar senare i intervjuerna att de ändå upplever att barns välbefinnande och beteende påverkas av tempo, storleken på barngrupperna och ljud. De berättar att barngrupperna blivit större över tid och att fler barn kommer till förskolan när de är riktigt små, vilket i sin tur ökar ljudnivån och kan leda till en stress hos barnen. Skolverket konstaterar också att antalet inskrivna barn har ökat, antalet stora barngrupper har ökat, personaltätheten minskat och att barn tillbringar mer tid inom förskolan (Internet 1, Skolverket, 2011; Internet 2, Skolverket, 2011). Det här stärker det pedagogerna berättat. Även Bowlbys (1997, 312-313) undersökningar om att barn blir stressade i miljöer med mycket ljud och kanske för lite uppmärksamhet stärker pedagogernas erfarenhet om att barn blir stressade.

Hur kvalitén på förskolan ser ut, hur dagarna organiseras, personalens utbildning och hur barnen bemöts, menade flera pedagoger är en viktig faktor för hur barnens välbefinnande ser ut. Geoffroy et al. (2006, s. 607) skriver att barn påverkas av kvalitén på den barnomsorg de vistas i och att det visar sig i nivån på stresshormonet kortisol. Både anknytningsteorin och utvecklingsekologin tar upp vikten av en bra kvalitet i förskolan för att ge bra förutsättningar för barns utveckling (Broberg et al., 2007, s. 182-184; Socialstyrelsen, 2006, s. 20). Barns utveckling är enligt utvecklingsekologin ett resultat av bland annat de miljöer som barnet vistas i och förskolan är en del av barnets närmiljö. En god kvalitet på förskolan samt goda relationer har, enligt Geoffroy et al. (2006, s. 607) och Nilsson (1995, s. 27) även visat sig minska stressen hos barn, vilket är viktigt då flera pedagoger pratade om att en skillnad de kan se över tid är att de uppfattar barn mer stressade idag än tidigare. De menar vidare att det kan visa sig genom att barnen är mer trötta, kinkiga, griniga och rastlösa.

En pedagog tog upp att hennes erfarenhet var att barn som är lediga en dag mitt i arbetsveckan höll sig friskare än de barn som var på förskolan under veckans alla dagar. Både Bowlby (2007, s. 312-313) och Geoffroy et al. (2006, s. 607) har kunnat visa att stresshormonet kortisol ökade hos barn när de befann sig i barnomsorg och minskade när de var hemma. Minskad stress kan enligt Nilsson (1995, s. 27) bidra till ett starkare immunförsvar. Anledningen till ett förbättrat immunförsvar, kan enligt Nilsson (a. a.) även vara resultatet av goda relationer. Också en annan pedagog talade om den fysiska fördelen med att vara på förskolan färre dagar i veckan eftersom barnen då kan vara piggare i kroppen.

## **7.7 Kamratrelationerna och leken**

Barnomsorgen bidrar till att barn får nya bekansksaper och får ett vidgat perspektiv på världen med en ökad tillit till andra människor och därmed ett stort socialt kapital (Putnam, 1993). Bowlby (2007, s. 310) skriver att barns utveckling av sociala och kognitiva förmågor stöds av barnomsorgen, men han skriver att det då gäller barn över tre år. Även om långa dagar på förskolan innebär att barn blir trötta och kanske längtar efter sina föräldrar, så finns det enligt pedagogerna också en fördel som har med leken att göra, med att vara kvar senare på förskolan. Bronfenbrenner beskriver i utvecklingsekologin att barns utveckling skapas och påverkas av miljöer och relationer runt barnet. Barns relationer till sina kamrater påverkar på så vis barnets utveckling (Von Tetzchner, 2001, s. 526-527). Barn som var kortare eller färre dagar hade en risk att få svårt att få en grupptillhörighet eller att hamna utanför i leken. Vilket är förståeligt då som sagt relationer behöver tid för att byggas (Nilsson, 1995, s. 23). Några pedagoger menade att när kamraterna ett barn vanligtvis leker med har gått hem, anpassar de barnen som är kvar leken till varandra. Sett i ljuset av utvecklingsekologin (Socialstyrelsen, 2006, s. 20; Von Tetzchner, 2001, s. 526-527), som ger kamratrelationen betydelse för utvecklingen, skulle det kunna vara en utvecklingsmässig fördel för ett barn att stanna kvar på förskolan senare på dagen, om det innebär att barnet då utvecklar sina kamratrelationer genom att leka med barn som de vanligen inte leker med. Ur samma perspektiv skulle ett avbrott i leken kunna innebära att barnets relationer till vännerna och därmed barnets utveckling, påverkas av att barnet hämtas tidigt. Pedagogerna tar upp att barn som hämtas tidigt kan bli gnälliga eftersom de inte hinner leka färdigt. De berättade vidare att barn som är på förskolan oregelbundna tider, eller färre dagar i veckan, riskerar att hamna utanför kamratskapet. Dessa barn kan ha svårt att hitta sin grupptillhörighet. Hos de barn som är kvar skapas det en oro när de inte vet om ett barn kommer vara på förskolan eller inte. Resultatet kan då bli att de inte bjuder in detta barn i leken, vilket då kan leda till att det barnet hamnar utanför. Detta kan till stor del grunda sig att kamratrelationerna inte får tillräckligt med tid att byggas (Nilsson, 1995, s. 23-24). De barn som är regelbundet på förskolan får dessutom mer delade erfarenheter, vilket barnen som inte är där missar. De delade erfarenheterna är, enligt Nilsson (a. a. s. 23) viktiga beståndsdelar i en relation och avgörande för hur nära den kan bli.

## **7.8 Avslutande ord om analysen**

Pedagogerna tog upp att barnen på deras förskolor över lag tycker om att vara på sin förskola. Även R. Bowlby (2007, s. 310) menar att barn har utbyte av barnomsorgen, men främst de som är över tre år. Enligt våra informanter samt den forskning vi har hittat påverkar alltså de

dagliga separationerna från föräldrarna barnen, men inte nödvändigtvis på ett negativt vis. För vissa barn kan kanske förskolan till och med vara en räddning. Forskning och pedagoger verkar överens om att sex till åtta timmar är en alldeles lagom dag för barn att vara inom barnomsorg.

## **8. Slutsatser**

Syftet med uppsatsen är att undersöka och beskriva om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter. Till syftet har vi även kompletterande frågeställningar som lyder: Finns en relation mellan tiden barn tillbringar på förskolan och deras välbefinnande? Påverkar tiden på förskolan barns relationer till föräldrar, förskolpersonal och vänner på förskolan?

De slutsatser vi kan dra utifrån vår analys av det insamlade materialet är att barns välbefinnande på olika vis påverkas av antalet timmar barnet spenderar på förskolan. Hur barnen påverkas beror på olika faktorer och är ett resultat av bland annat hur samspelet mellan relationer och miljö i barnets omgivning fungerar. Hur faktorerna påverkar är olika från barn till barn.

Att vara på förskola är, enligt pedagogerna, för barnen motsvarigheten till en vuxen persons arbete. Pedagogerna var kritiska till att barn i flera fall tillbringar längre tid på sitt arbete än vad de vuxna gör och att det dessutom finns barn som aldrig får någon semester.

Att tillbringa långa dagar, det vill säga enligt pedagogerna nio till elva timmar, på förskolan kan innebära att barnens utveckling samt relationer till personal och kamrater stärks. Starka relationer påverkar barns välbefinnande positivt. Fler antal timmar på förskolan leder också till att barn samspekar och anpassar sig till kamrater och personal vilket kan innebära att barnens tillit till personer utanför familjen ökar och därmed stärks det sociala kapitalet.

Relationen till föräldrarna och hemmet, som i och med en längre förskolevistelse, får mindre tid, påverkas däremot negativt. Något som i sin tur betyder att antalet timmar på förskolan då kan försämra barns välbefinnande. En viktig faktor för barns välmående är dock hur tiden de väl har tillsammans med föräldrarna tillbringas. Många barn är trötta när de kommer hem från förskolan och behöver vila och bara umgås med föräldrarna för att finna återhämtning och bygga relationen. För mycket aktiviteter utanför förskolan kan störa umgänget och påverka barnen negativt.

Personalens utbildning, storleken på barngrupperna, aktiviteter, ljudnivå och tempo, är alla faktorer som påverkar barnens välbefinnande på förskolan. Kvalitén på förskolan medverkar alltså till hur mycket barnen påverkas av fler eller färre timmar där. Dagens barn är mer

stressade och förskolemiljön är en bidragande faktor till barnens stressnivå. Samtidigt är det individuellt hur många timmar varje barn orkar tillbringa i den miljön. Fler timmar på förskolan innebär att barn visar en trötthet och grinighet, vilket kan resultera i mer konflikter, samt uttrycker en längtan efter sina föräldrar, något som är tydligare för de mindre barnen.

Att tillbringa färre antal timmar på förskolan kan innebära att barnens relationer till personalen blir svagare. I förhållande till kamraterna kan oregelbundna tider leda till ett utanförskap. Om dessa relationer påverkas negativt kan det bidra till en minskad tillit och därmed ett mindre socialt kapital. Detta påverkar i sin tur barnets välbefinnande negativt. Färre timmar kan samtidigt påverka barnens relation till föräldrarna positivt, då de, beroende på hemsituationen, förhoppningsvis får mer tid tillsammans, vilket påverkar välbefinnandet positivt. Färre timmar på förskola kan också påverka barns fysiska välbefinnande positivt med mindre sjukdomar eftersom barnen får vila och återhämta sig.

Tiden som barn spenderar på förskolan kan, men behöver inte, påverka relationen till föräldrarna, personalen eller vännerna på ett negativt sätt. Det viktiga för barnen är att de blir sedda både på förskolan och i hemmet. Både förskola och hemmiljön lägger grunden till hur barnet påverkas av antalet timmar på förskolan, men ur pedagogernas perspektiv, utifrån barnens bästa, är sex till åtta timmar en lagom dag för barn att vara inom barnomsorg.

Vi drar alltså slutsatsen att barns välbefinnande påverkas på olika sätt, i både positiv och negativ riktning, av antalet timmar de spenderar på förskolan. De behöver inte fara illa, så länge de är där lagom tid och att de efter förskolan får tid att vila upp sig och umgås med föräldrarna. Barnens välbefinnande är ett resultat av samspelet mellan dess olika miljöer och relationer och det är viktigt att förskolan och hemmet kan komplettera varandra, med barnets bästa i fokus.

## **9. Diskussion**

Vi ville med denna uppsats ta reda på hur barn påverkas av tiden de spenderar på förskolan, ur ett så nära barnperspektiv som möjligt. Det vi kommit fram till är att barns välbefinnande påverkas av antalet timmar de är på förskolan.

Vi försökte vara neutrala i vår formulering av frågor samt våra uttalanden i vår intervju, vilket självklart kan ha påverkat informanternas svar. Samtidigt upplevde vi att de hade svårt att bara hålla sig till ett barnperspektiv. De pratade mycket om sin förståelse för föräldrarna och att föräldrar måste arbeta och de verkade ha en oro för att kanske lägga skuld på dem i frågan om barnens antal timmar på förskolan. Vi upplevde därmed att pedagogerna inte alla

var riktigt så öppna som de hade kunnat vara och att svaren hos en del var lite väl försiktiga och politiskt korrekta.

Vi har funnit att barnens välbefinnande idag har blivit bättre när det gäller det materiella, men självklart gäller det inte alla barn. Vi tror att det har med föräldrars ekonomi att göra, men även att kraven utifrån påverkar. Att föräldrar arbetar i större utsträckning leder rimligtvis till en bättre ekonomi i familjen. Men idag är även pressen utifrån större och omgivningen har indirekta krav på att vissa saker ska finnas i hemmet, som platt-tv, tv-spel, dator, mobiltelefoner med mera.

Föräldrar behöver arbeta men vill också umgås med sina barn, men på grund av både tröttheten hos dem själva, efter långa dagar på arbetet, men även tröttheten hos barnen, efter långa dagar på förskolan, blir tiden de får tillsammans inte alltid kvalitetsfylld. Fritiden som de behöver och i de flesta fall vill ha tillsammans är ofta fylld av aktiviteter, antingen på egen hand eller tillsammans och inte till att prata och bara vara med varandra. Detta påverkar barnen och deras välbefinnande, då det leder till sämre relationer till föräldrarna, men även på grund av att stressen från föräldrarna smittar över till barnen. Om barnen inte får tid att bara umgås och prata med föräldrarna utvecklas inte djupet i deras relation eftersom grunden för en relation tar tid att bygga. Vi har i vår studie fått material som säger att allt fler barn går på förskola och att barn spenderar allt längre tid där. Materialet vi insamlat under vår studie framhäver också att både barn och föräldrar vill ha mer tid tillsammans och umgås. Samtidigt pekar både empirin och litteraturen på att det snarare går åt andra hållet, barn och föräldrar umgås allt mindre. Vad beror detta på?

En del av de barn som går långa dagar på förskolan orkar inte leka utan vill istället ha lugnare aktiviteter på eftermiddagarna eller bara vara. Vi funderar på om oviljan att leka på eftermiddagarna kan grunda sig i något mer än i att de bara är trötta? Kan det ha att göra med det som några av pedagogerna berättade, att en del barn har ett behov av att prata om saker på eftermiddagarna, kanske saker som de egentligen vill berätta för sina föräldrar? Det vi fått veta i vår forskning är att barnen saknar sina föräldrar på eftermiddagarna och att de behöver tid med dem för att bara umgås och utveckla en trygg anknytning och stabil relation. Många barn är dock långa tider på förskolan och därmed mindre med sina föräldrar. Vi har även fått veta, genom våra pedagoger, att för barn i lite äldre åldrar är det ännu vanligare med långa dagar borta från föräldrarna då dessa vanligtvis arbetar mer då. När finns då tiden att bygga dessa relationer? Om inte relationen byggs när barnen är små hur ska den kunna utvecklas när de är lite äldre och det finns ännu mindre tid tillsammans? Hur ska de kunna prata med sina föräldrar om de inte har tid för varandra? Vi har läst att om barn upplever att de inte kan prata

med sina föräldrar kan det leda till större psykisk ohälsa bland dem. Betyder det att ohälsotalet bland barn kommer öka ännu mer i framtiden? Vilket är en tendens som visat sig ibland annat antalet barn som söker sig till BUP.

När vi bestämde oss för syftet med vår uppsats trodde vi att vi skulle kunna se en markant skillnad på barns välbefinnande både över tid och som resultat av antalet timmar de tillbringat på förskola. Detta har vi dock inte kunnat se. Något som kommit fram i vår forskning är att barnens stressnivå påverkas av kvalitén på förskolan, personalens utbildning, storlek på barngrupper, ljudnivå samt fritidsaktiviteterna. Vi menar att det låter rimligt att barn blivit mer stressade då vi funnit i vårt material att barngrupper har blivit större men även att personaltätheten har minskat. Att personal inom barnomsorgen kan vara anställda trots att de inte har någon utbildning menar vi kan leda till att kvalitén blir sämre inom förskolan med ökad stress och minskat välbefinnande bland barnen till följd. Samtidigt fick vi under vår forskning fram att personalens bemötande samt aktiviteterna på förskolan har blivit bättre under åren. Då vi uppfattat det som att de försämringar som skett genom tiden är ganska omfattande borde de ha påverkat barns välbefinnande mycket mer än vad pedagogerna ansåg att det hade gjort. Detta tror vi kan ha att göra med att de förbättringar som skett också har en stor tyngd och därmed kompenserar försämringarna.

Vi har under vår forskningsprocess förstått att det är av vikt att förskola och föräldrar har en god samverkan och dialog med varandra. Detta då hela barnets omgivning samspelar och påverkar varandra samt påverkar barnets välbefinnande. Har de en god kommunikation och samspel tror vi att det i längden kan komplettera varandra och ge barnen det allra bästa av båda världarna.

## **10. Reflektioner**

Under arbetets gång har vi haft funderingar och funnit intressanta och relevanta uppgifter som dock inte haft med vårt syfte att göra. Då vi ändå upplever dem viktiga och vill göra dem synliga, reflekterar vi över dem här.

Vi har ett kapitel som handlar om arbetsmarknaden och jämställdhet. Kvinnor finns idag i större utsträckning ute på arbetsmarknaden. Vi är medvetna om att detta inte går att komma ifrån när man pratar om barn och tid inom barnomsorgen, då det genom tiderna har varit kvinnan som tagit det största ansvaret för hem och barn. Men då vår mening med uppsatsen har varit att fokusera på barnen och att försöka komma så nära deras perspektiv som möjligt, vill vi inte ta fokus från det genom att i uppsatsen diskutera den viktiga frågan om kvinnors förutsättningar på arbetsmarknaden.

Våra informanter påtalade att antalet timmar på förskola och tiden borta från sina föräldrar troligen påverkar barnens välbefinnande men att det inte visar sig förrän i senare åldrar. Flera pedagoger hade sedan tidigare erfarenhet från att arbeta i skola och menade att barn i dessa åldrar har ännu längre dagar från föräldrarna än vad förskolebarn har. Anledningen ansåg de låg i att många föräldrar börjar arbeta mer när barnen blivit äldre. Hur detta påverkar skolbarn, tycker vi skulle vara ett intressant område för vidare forskning.

Vi frågade pedagogerna om de kunde se någon skillnad i barns beteende över åren som kan kopplas till antalet timmar barnen är på förskolan, vilket de flesta av dem inte hade uppmärksammat. Däremot kunde de se skillnader som inte hade med tiden på förskolan att göra. Detta var till exempel att barnen blivit mer egocentriska, samt att lekarna har förändrats med takt av vad som varit populärt. De berättade vidare att idag handlar mycket av barnens vardag om till exempel TV-spel, TV och musik. En pedagog berättade att antingen pratar barnen om TV-spel, eller så spelar de eller så tittar de på när andra spelar.

Informanterna pratade om att föräldrarna är stressade. De berättade att samhället är fyllt av krav på dem, både som enskilda individer men också som föräldrar. Att leva upp till samhällets och arbetsmarknadens krav och samtidigt vara en bra mamma eller pappa sätter en enorm press på föräldrarna. Detta problem tar även Julén Votinius upp i sin avhandling och flera pedagoger gav exempel på att föräldrarnas stress smittar till barnen. Enligt det vi funnit i våra teoretiska perspektiv påverkas barn av föräldrarnas mående och slitningar mellan att vara tillgänglig för arbetsmarknaden och samtidigt vara förälder. Vi har även funnit i våra teoretiska perspektiv att föräldrarnas upplevda konflikt mellan arbetsmarknadens krav och sitt föräldraskap kan leda till skuld känslor för den dagliga separationen som i sin tur kan bli påfrestande för både föräldrar och barn. Vilket tydliggör hur föräldrarnas stress kan påverka barnen. Samtidigt så är föräldrarnas arbete viktigt då föräldrar behöver bygga sina relationer utanför hemmet samt få en inkomst vilket är viktiga faktorer för föräldrars välbefinnande och sociala kapital. Föräldrars mående påverkar barnet och om föräldrar mår bra är det en friskfaktor i barnets liv.

Delar av inspirationen till vår uppsats fick vi från fackförbundet Kommunals rapport. Denna rapport sätter krav på utökade öppettider inom förskola för att föräldrar ska kunna arbeta heltid, oregelbundna och obekväma tider. Utifrån det vi har fått fram i vårt arbete funderar vi på om detta krav verkligen är bra med hänsyn till vad som är det bästa för barnens välbefinnande. Barn behöver, enligt pedagogerna, våra teoretiska perspektiv samt tidigare forskning, regelbundenhet och rutiner i sina förskolevistelser. Barn är trötta och kinkiga på eftermiddagar, med, i vissa fall, fler konflikter som resultat. Om fler föräldrar ska arbeta



längre dagar eller oregelbundna tider betyder det att barnen i de flesta fall behöver vara längre eller oregelbundet på förskola. Flera av pedagogerna vi intervjuade påpekade att förskolemiljön, med större barngrupper, högre ljudvolym och tempo, kan vara en faktor till att barn blir mer stressade. De påtalade även att barn som är oregelbundet på förskolan kan riskera ett utanförskap i kamratgruppen. Om kommunals krav verkställs och fler barn kommer att vara mer tid eller oregelbundet på förskolan, kommer det då betyda att barn blir mer stressade eller utanför?

Mer tid på förskola för barn leder, enligt oss och de slutsatser vi kunnat dra i vårt arbete, rimligtvis till att relationerna mellan barn och deras föräldrar blir sämre. Relationen till personal och vänner kan däremot komma att bli starkare. Enligt anknytningsteorin är relationen till föräldrarna, för barn som inte går mer än åtta timmar på förskolan, fortfarande viktigast. Det här leder våra funderingar till vad som händer med de som går längre tider än så? Kan det i vissa fall vara så att förskolepersonal är på väg att bli en ersättning för föräldrar som primär anknytningsperson?

Stora barngrupper och personalomsättning i förskolan, leder till att barnen får mindre uppmärksamhet, och att sekundära anknytningspersoner inte kan finnas till i samma utsträckning. Detta kan leda till större stress hos barnen och blir därmed en riskfaktor. Detta behöver inte leda till negativa konsekvenser för alla barn, men det kan enligt anknytningsteorin leda till framtida emotionella och sociala problem om det tillkommer andra riskfaktorer som till exempel skilsmässa mellan föräldrarna. Då blir vår fundering att eftersom skilsmässor är relativt vanliga och barngrupperna är större och personaltätheten mindre, leder det här då till att de sociala och emotionella problemen bland framtidens vuxna kommer att öka?

Vi har i vårt material från intervjuerna kunnat se skillnader som vi tror har med område och förskoleform att göra. Något som en del av våra informanter var tydliga med att det fanns. I de lite mer välbeställda områdena sades föräldrarna vara mer engagerade, de hade till större del arbeten med kortare resväg eller flexibla arbetstider som innebar att de hade mer tid över till barnen. När det gäller antalet timmar barnen är på förskolan, kunde vi i materialet se en skillnad i både område och förskoleform. Hässelby-Vällingby var det området som hade barn som hade längst dagar, 10-12 timmar. Medan områdena Kungsholmen och Enskede-Årsta-Vantör hade liknande längd på dagarna, 9-10 timmar. Vi uppmärksammade också att det i Hässelby-Vällingby fanns en skillnad i personaltätheten mellan de olika förskoleformerna. Den kommunala förskolan hade 6,9 barn per personal, medan den föräldrakooperativa förskolan hade enbart 3,75 barn per personal. Övriga områdets förskolor hade en

personaltäthet på cirka 5,1 barn per personal. (Personaltätheten är uträknad av oss utifrån siffrorna om antal personal och antal barn som vi fick av pedagogerna och utgår från att all personal och alla barn är lika många timmar på förskolan. Vi är dock medvetna om att så inte alltid är fallet.) Det här leder våra funderingar till vidare forskning, då vi undrar hur det kommer sig att den kommunala förskolan i Hässelby-Vällingby kan skilja sig så markant i personaltäthet från övriga förskolor?

Enligt det material vi insamlat har vi funnit att Sverige överlag har väldigt bra kvalitet på förskolorna i jämförelse med många andra länder och vi funderar då på om barns välbefinnande kan påverkas mer i andra länder än i Sverige av antalet timmar de är inom barnomsorgen?

## 11. Vidare forskning

Då vi inte kunnat finna någon tidigare forskning som direkt motsvarar det syfte vi har i vår uppsats, anser vi att det borde forskas vidare på ämnet då vi tror att det finns mycket mer att hämta. Genom den empiri och fakta vi funnit under vår undersökning har vi förstått att det psykiska välbefinnandet bland barn är sämre idag än tidigare. Däremot har vi inte kunnat finna att det har direkt med antalet timmar på förskolan att göra. Vad detta kan bero på finns det många luckor i, vilket är ett tecken på att det behövs en stor kunskapsutveckling inom området. Det finns flera aspekter som man skulle kunna forska vidare på. De aspekter vi har uppmärksammat under studiens gång är;

- Varför ökar barns psykiska ohälsa?
- Hur kan det skilja så tydligt på personaltäthet i olika områden samt olika förskoleformer? Hur påverkar det barnen och deras välbefinnande?
- Vad grundar sig barns ovilja att leka på förskolan på eftermiddagarna i?
- Hur påverkas barn och deras välbefinnande av att inte ha någon semester?
- Hur påverkas barn av att vara oregelbundna eller nattliga tider på förskola?
- Varför umgås barn och föräldrar allt mindre, trots att de båda önskar mer tid tillsammans?

Våra informanter påtalade att antalet timmar på förskola och borta från sina föräldrar påverkar barns välbefinnande men att det inte visar sig förrän i senare åldrar. Vilket är ytterligare ett område för vidare forskning.

## 12. Avslutande ord

Uppsatsens ämne har varit berikande och spännande att skriva om och har skänkt oss ny kunskap om relationer, föräldrar, förskola, barn och deras välbefinnande. Vi har lyft förskolepedagogers erfarenheter och därmed förhoppningsvis ett barnperspektiv i en fråga som annars oftast styrs av de vuxnas åsikter och behov. Det har varit lärorikt att utforska hur barn och deras välbefinnande påverkas av miljö och relationer, vilket för de flesta barn i första hand sker i hemmet och på förskolan.

Förskola är bra för barn och deras utveckling. Det vi hoppas att vår uppsats kan bidra med är främst att barnets olika relationer, föräldra-, förskolepersonal- och kamratrelationer, påverkas antingen positivt eller negativt beroende på regelbundenheten och antalet timmar. Det som ändå dessa relationer och barnens välbefinnande verkar må bäst av är att vara regelbundet och lagom dagar på förskola, det vill säga sex till åtta timmar. Vi hoppas att detta kan lyftas i debatterna som förs runt om i landet och att beslut som fattas och berör barn, samt arbetsmarknaden, kan ha en grund i detta och ta hänsyn till vad som faktiskt är det bästa för barnen. Om den vuxna världen börjar prioritera vad som är det bästa för barnen kanske vi i framtiden kan se en minskning, istället för den nuvarande ökningen, av barn och ungdomars psykiska ohälsa. Vilket i sin tur kan leda till ett tryggare samhälle. Vi får inte glömma att barnen är vår framtid.

Vi vill härmed avsluta uppsatsen med ett citat, från en av våra informanter, som vi anser sammanfattar det som genomsyrt hela vår studie:

...men okej man förstår ju att folk behöver arbeta och det är långa resvägar och allt det där men man måste ändå tänka på barnen för det är deras korta period som är viktig och ta till vara... och det drabbar ju barnen i slutändan om dom... om dom inte alls får va hemma eller va med sina föräldrar.

## Referenslista

- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Bowlby, J. (1994). *En trygg bas*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bowlby, R. (2007). Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one caregiver who is consistently accessible to them. *Attachment & Human Development*, 9,(4), 307 – 319.
- BRIS. (2011). *BRIS - rapporten 2011*. Stockholm: BRIS.
- Broberg, A., Almqvist, K., & Tjus, T. (2003). *Klinisk barnpsykologi – Utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & Risholm-Mothander. (2007). *Anknytningsteori Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bryman, A. (2009). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Lund: Liber.
- Carlsson, S. G. (2007). Hälsopsykologi. I P. Hwang, I Lundberg, J. Rönnerberg, & A-C Smedler (Red.), *Vår tids psykologi* (s.347-367). Stockholm: Natur & Kultur.
- Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. Lund: Gleerups.
- Denscombe, Martyn (2004). *Forskningens grundregler – samhällsforskarens handbok i tio punkter*. Lund: Studentlitteratur.
- Engdahl, O., & Larsson, B. (2006). *Sociologiska perspektiv – grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur.
- Forsman, B. (1997). *Forskningsetik – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Geoffroy, M-C., & Cote S. M., & Parent, S., & Seguin J. R. (2006) Daycare Attendance, Stress, and Mental Health. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 51, (9), 607-615.
- Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hwang, P., & Frisé, A. (2007). Utvecklingspsykologi. I P. Hwang, I Lundberg, J. Rönnerberg, & A-C Smedler (Red.), *Vår tids psykologi* (s.167-220). Stockholm: Natur & Kultur.
- Jacobsson, K, & Meeuwisse, A. (2008). Fallstudieforskning. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R. Eliasson-Lappalainen, & K. Jacobsson (Red.), *Forskningsmetodik för socialvetare* (s.41-56). Stockholm: Natur & Kultur.
- Julén Votinius, J. (2007). *Föräldrar i arbete En könskritisk undersökning av småbarnsföräldrars arbetsrättsliga ställning*. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Kåge, P. (2006). *Tid för barn*. Stockholm: SNS Förlag.
- Lake, T. (1981). *Relationer – lär dig förstå dig själv och andra*. Stockholm: Forum.
- Lorentzi, U. (2011). "Alla andra hämtar tidigt" - En undersökning av öppettider och tider för lämning och hämtning på förskolor. Stockholm: Kommunal.
- Moss, J. (2009). Juggling acts: how parents working non-standard hours arrange care for their pre-school children. *Social Policy Journal of New Zealand, Issue 35*, 68-78. Social Policy.
- Neuman, L. W. (2006). *Social Research Methods, Qualitative and Quantitative approaches* (6rd ed). Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Nilsson, B. (1995). *Nära relationer*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Putnam, R. D. (1993). *Den fungerande demokratin*. Stockholm: SNS förlag.
- Putnam, R. D. (2006). *Den ensamma bowlaren*. Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.
- Socialstyrelsen. (2006). *Grundbok – Barns behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SoU 2008:131. *Föräldrastöd - en vinst för alla Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*. Stockholm: Fritzes.
- Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen & Skolverket, Rapport nr: R 2004:14. *Tänk långsiktigt! En samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa*. Stockholm: Fritze.

- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber.
- Utrikesdepartementet. (2006). *Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer - inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*. (Elektronisk). Tillgänglig: [http://www.ibl.liu.se/student/sociologi/731g01/dokument/1.77755/forskningsetiska\\_principer\\_fix.pdf](http://www.ibl.liu.se/student/sociologi/731g01/dokument/1.77755/forskningsetiska_principer_fix.pdf) Hämtad: 2010-05-24.
- Von Tetzchner, S. (2001). *Utvecklingspsykologi – barn och ungdomsåren*. Lund: Studentlitteratur.

## Lagrum

- Föräldrabalk (1949:381)
- Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.
- Läroplan för förskolan 98
- Skollag (1985:1100)
- Socialtjänstlag (2001:453)

## Elektroniska källor

- Internet 1, Skolverket. (2011). *Efterfrågade mått – Förskolan*. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/sb/d/1663/a/24460>. Skolverkets webbplats. Tillgänglig [20110414].
- Internet 2, Skolverket. (2011). *Allt fler stora barngrupper i förskolan*. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/sb/d/203/a/24509;jsessionid=5AF597FDE1C1DEB9FD8766CCF29AEB92>. Skolverkets webbplats. Tillgänglig [20110412].
- Internet 3, Skolverket. (2010). *Vad är förskola?* Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/sb/d/2406>. Skolverkets webbplats. Tillgänglig [20110413].
- Internet 4, Skolverket. (2010). *Vad styr förskolan?* Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/sb/d/2406/a/23558>. Skolverkets webbplats. Tillgänglig [20110413].
- Internet 5, Gunnarsson, R. (2007). *Innehållsanalys / Kvalitativ deskriptiv metod*. Tillgänglig: <http://infovoice.se/fou>. Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitets webbplats. Tillgänglig [20100515].
- Internet 6, USK. *Medelinkomster 2007 – 2009. Stockholm*. Tillgänglig: <http://www.usk.stockholm.se/tabellverktyg/tv.aspx?t=a32>. Stockholms Stads Utrednings- och Statistikkontors webbplats. Tillgänglig [20110414].
- Internet 7, Stockholms stad. *Hitta och jämför alla förskolor*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/-/Jamfor/?enhetstyp=1c21b68051364b4398e3cca969d20760>. Stockholms stads webbsida. Tillgänglig [20110414].
- Internet 8, CODEX (2011). *Regler och riktlinjer för forskning*. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/index.shtml>. CODEX webbplats. Tillgänglig [20110318].

## Bilaga 1.

### Medelinkomster 2007-2009. Stockholm

#### Mean income

	Medelinkomst <sup>1</sup>								
	16- år			20-64 år			65- år		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
<b>Västerort</b>	<b>267 200</b>	<b>277 400</b>	<b>280 200</b>	<b>294 000</b>	<b>304 800</b>	<b>304 500</b>	<b>210 300</b>	<b>222 200</b>	<b>235 400</b>
Rinkeby-Kista	190 800	197 900	200 400	204 400	212 500	213 900	157 500	165 200	173 000
Spånga-Tensta	241 900	249 800	253 100	265 500	274 300	275 900	194 400	204 400	216 800
Hässelby-Vällingby	256 100	265 200	268 900	285 100	294 000	294 200	207 000	217 300	229 100
Bromma	337 400	350 500	351 400	375 100	388 400	384 400	243 500	260 700	278 600
<b>Inre staden</b>	<b>324 900</b>	<b>340 500</b>	<b>346 100</b>	<b>349 300</b>	<b>365 000</b>	<b>367 300</b>	<b>256 200</b>	<b>274 500</b>	<b>295 000</b>
Kungsholmen	328 700	345 700	350 400	351 600	368 700	369 600	249 300	270 000	291 400
Norrmalm	346 200	363 700	369 400	372 600	390 500	393 800	253 900	272 500	292 300
Östermalm	361 000	376 200	381 400	392 200	406 300	405 800	297 500	317 800	343 700
Södermalm	292 100	306 700	312 700	314 100	328 900	332 700	230 700	246 200	263 200
<b>Söderort</b>	<b>244 400</b>	<b>255 300</b>	<b>260 700</b>	<b>268 000</b>	<b>279 200</b>	<b>282 300</b>	<b>190 600</b>	<b>200 500</b>	<b>212 300</b>
Enskede-Årsta-Vantör	248 800	259 800	264 500	273 400	284 700	287 100	188 800	198 200	209 300
Skarpnäck	239 400	250 200	256 000	262 200	273 300	276 800	180 600	190 400	202 700
Farsta	231 100	239 700	245 000	255 200	263 900	266 500	190 800	199 100	211 200
Älvsjö	295 600	310 000	314 300	331 900	346 900	347 900	214 300	230 700	243 300
Hägersten-Liljeholmen	254 700	267 500	274 500	275 900	288 800	293 100	193 700	205 000	219 600
Skärholmen	198 300	203 900	206 200	212 200	218 100	219 000	184 100	190 200	196 300
<b>Hela staden</b>	<b>281 900</b>	<b>294 500</b>	<b>299 200</b>	<b>307 100</b>	<b>319 800</b>	<b>321 500</b>	<b>220 700</b>	<b>234 800</b>	<b>250 900</b>

Källa:SCB/USK

<sup>1</sup>Medelinkomst beräknad för dem som har inkomst (sammanräknad förvärvsinkomst).

## **Bilaga 2.**

### **Checklista till intervjutillfällena**

- Är det ok om vi spelar in intervjun?
- Presentation av oss och vår huvudman.
- Presentation av uppsatsen syfte.
- Materialet från intervjun kommer endast användas till forskningssyfte.
- Vi kommer att aidentifiera dig.
- Deltagandet är frivilligt och intervjun och deltagandet i studien kan avbrytas när som helst utan att du behöver uppge något skäl till detta.
- Du har möjlighet att i efterhand höra av dig till oss för eventuella kompletteringar eller frågor.
- Om du önskar ta del av den i efterhand renskrivna intervjun så är det bara att meddela oss detta nu eller höra av dig senare.
- Vi beräknar att denna intervju kommer att ta cirka en timma.
- Samtycker du till att delta i denna intervju?

## Bilaga 3.

### Intervjuguide - daglig förskola

#### Syfte

Syftet är att undersöka och beskriva om antalet timmar på förskolan har betydelse för barns välbefinnande utifrån pedagogers erfarenheter.

#### Frågeställningar

- Finns en relation mellan tiden barn tillbringar på förskolan och deras välbefinnande?
- Påverkar tiden på förskolan barns relationer till föräldrar, förskolpersonal och vänner på förskolan?

#### Konkret fakta

1. Vad är du anställd som?
2. Vad är din utbildning?
3. Hur länge har du arbetat inom barnomsorg?
4. Har du erfarenheter från andra former av barnomsorg?
5. Hur många timmar är barnen generellt hos er? Längsta och kortaste tiden?

#### Erfarenhet och iakttagelser

6. Om du ser tillbaka över dina år inom barnomsorgen, ser du då någon förändring i antal timmar som barn är i barnomsorgen under dagarna?
7. Ser du någon skillnad i barnens välbefinnande över åren?
8. Ser du någon skillnad i barnens beteende över åren?
9. Uppfattar du att det är någon skillnad mellan de barn som tillbringar långa dagar inom förskolan och de som är kortare dagar?
10. Uppfattar du att det är någon skillnad mellan de barn som tillbringar flera dagar i veckan inom förskolan och de som är färre dagar?

#### Relationer

11. Att tillbringa längre dagar på förskolan kan leda till att barnen tillbringar mindre tid med sina föräldrar. Är detta något som du uppfattar påverkar barnen?
12. Uppfattar du att relationen mellan barn och deras föräldrar påverkas av att barnet är längre eller kortare dagar på förskolan?



13. Uppfattar du att du som pedagog fyller en annorlunda funktion för de barn som tillbringar fler antal timmar per dag på förskolan än de som inte gör det?
14. Uppfattar du att de barn som tillbringar längre eller kortare dagar på förskolan har annorlunda relationer till dig som pedagog?
15. Uppfattar du att relationen mellan barn och deras vänner på förskolan påverkas av längre eller kortare dagar på förskolan?

### **Kommunals krav (berättar)**

16. Hur ser du, utifrån dina erfarenheter, på förslaget om utökade öppettider inom förskolan utifrån barnens perspektiv?

### **Övrigt**

17. Har du något du vill tillägga utöver det vi frågat om?

#### **Processfrågor:**

*Beskriv!*

*Berätta!*

*Hur då?*

*När?*

*Vem?*